

La rellotgeria domèstica catalana del segle XVIII. El cas de la vila de Centelles, entre Moià i Vic

Miquel Mirambell i Abancó

Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya. mmirambe@xtec.net

Resum

A la Catalunya setcentista es desenvolupà una important producció autòctona de rellotges domèstics, de la qual es conserven 154 exemplars realitzats en 12 poblacions diferents, d'entre elles Centelles (Osona).

Després d'una exhaustiva recerca d'arxiu, aquest article analitza el perfil i la producció dels rellotgers centellencs Casanoves, fins avui desconeguts, així com la seva clientela. Finalment, es plantegen noves perspectives d'estudi amb la possible localització d'un exemplar inèdit.

Abstract

Catalan domestic watchmaking in the 18th century.

The case of the village of Centelles, located between Moià and Vic

In the 18th century, Catalonia witnessed a significant local production of domestic clocks, of which 154 examples crafted in twelve different towns remain, among these town of Centelles (Osona).

After exhaustive archival research, this article analyses the description and production of the Casanoves brand of clocks from Centelles, heretofore unknown, as well as the company's clientele. Finally, new avenues of inquiry are suggested, along with the possible location of an unprecedented example.

L'estudi dels rellotges domèstics catalans s'inicià l'any 1918 amb un article publicat a *La Veu de Catalunya* per mossèn Josep Gudiol i Cunill. Aleshores, aquest eminent historiador de l'art donà a conèixer l'existència de set rellotges setcentistes catalans i de quatre poblacions de Catalunya amb fabricació de rellotges d'aquest període (Manresa, Centelles, Sant Joan de les Abadesses i Moià).¹

Amb els anys el catàleg s'anà ampliant, i també el nombre de localitats amb producció de rellotges. Així, doncs, el darrer inventari publicat –portat a terme per l'antiquari Jaume Xarrié i Rovira i pel professor de rellotgeria Eduard Farré i Olivé– comptabilitzà dotze poblacions i cent cinquanta-quatre rellotges, distribuïts de la següent manera: Moià (48), Arenys de Munt (31), Gironella (22), Sant Joan de les Abadesses (19), Mataró (10), Olot (7), Manresa (7), Igualada (4), Terrassa (3), Barcelona (1), Centelles (1) i Vic (1).²

Per a la seva identificació, cal recordar que molts dels rellotges catalans tenen gravats el nom de la vila on foren construïts i alguns, fins i tot, porten el nom de l'autor. A vegades, també hi consta la data de fabricació o un número d'ordre.

Del conjunt de localitats esmentades, cal destacar que la meitat d'elles i amb un total de vuitanta rellotges pertanyen al bisbat de Vic: Moià, Sant Joan de les Abadesses, Manresa, Igualada, Centelles i Vic.

Aquests rellotges es conserven majoritàriament en col·leccions particulars i en museus catalans, malgrat que també se n'han localitzat alguns en mans de col·leccionistes i museus estrangers, com

Fig. 1. Esfera de rellotge, obra de Josep Casanoves i Tolosa, de 1763. Museu Episcopal de Vic, núm. inv. 15.397. Foto M. Mirambell.

Centelles, la qual apareix sempre al final del rànquing de les poblacions amb manufactura rellotgera, ja que només compta amb una esfera incompleta de rellotge, signada i datada amb la inscripció “Josep Casanovas me fecit Sentellas 1763”, actualment conservada –com ja s’ha comentat– al MEV amb el número d’inventari 15.397 (Fig. 1 i 2).

Fig. 2. Detall de la inscripció gravada a l'esfera, en la qual es llegeix “Josep Casanovas me fecit Sentellas 1763”. Foto M. Mirambell.

el Nederlands Klokken Museum de Schoonhoven (Països Baixos). Pel que fa als museus catalans, entre d’altres, destaca el Museu Episcopal de Vic (MEV) amb una col·lecció de deu rellotges, dels quals només n’hi ha un d’osonenc. Precisament, l’obrat a Centelles.

Òbviament, durant els vuitanta-tres anys que separen l’article de mossèn Gudiol i l’inventari de Jaume Xarri i d’Eduard Farré, molts altres estudiosos han investigat sobre els dotze focus productors de rellotges setcentistes catalans. Gràcies a ells no només s’ha engrossit el catàleg, sinó que també s’ha pogut conèixer l’existència de dinasties familiars dedicades a la fabricació d’aquests artefactes, molts dels quals no han perdurat fins als nostres dies. Així doncs, per exemple, en el cas de la vila de Moià s’ha conservat un rellotge que porta el número 508 com a número d’ordre; la qual cosa significa que, almenys, es varen fabricar cinc-cents vuit rellotges en aquesta localitat, dels quals només en queden quaranta-vuit.³

No obstant això, hi ha una localitat de la qual no sabem res més d’allò que Mossèn Gudiol publicà l’any 1918. Ens referim a la vila de

Aquest rellotge –sense el mecanisme i del qual només perviu l’esfera sense el disc de les hores– manté encara sis motlles decoratives, col·locades seguint l’estil anglès i per “mans inexpertes”.⁴ L’esfera és de llautó fos, calat i cisellat, mesura 31 cm d’alçada per 20,5 cm d’amplada, i es troba muntada sobre una estructura de fusta d’època posterior de 8 cm de gruix. No hi consta cap número d’ordre.

Pel que fa a l’altre rellotge osonenc conegut, ens trobem amb un cas similar al de Centelles, ja que es tracta també d’una sola esfera de rellotge sense el mecanisme, però amb el disc de les hores. Aquest exemplar porta gravat el nom de la ciutat de Vic a la part superior de l’esfera i el número 92

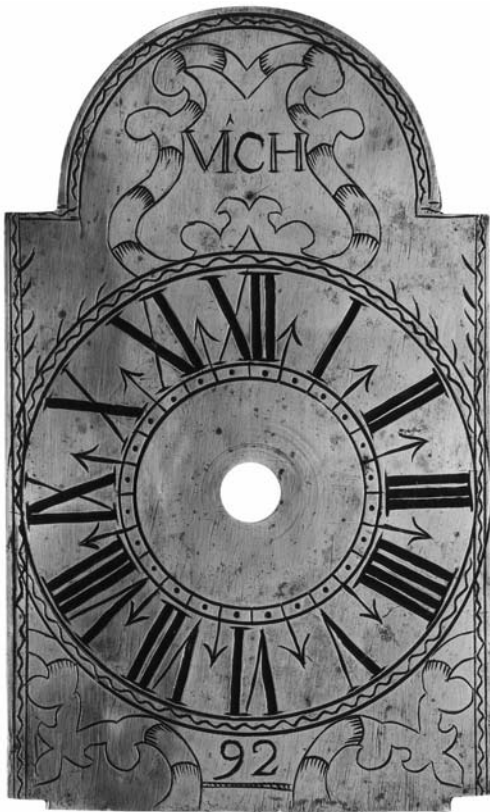

Fig. 3. Esfera d'un rellotge del segle XVIII executat a Vic, amb el núm. 92. Col. Pàmies, Reus. Foto J. Xarrié.

a la part inferior (Fig. 3). Un número que, molt probablement, fa referència al número d'ordre i no pas a la data de fabricació abreujada (1792). Aquest rellotge va pertànyer a la col·lecció de l'antiquari Jaume Xarrié i actualment es troba a la Col·lecció Pàmies de Reus. Anteriorment havia estat propietat de Hans Eisenmenger, conegut de la rellotgeria Maurer de Barcelona, que va arribar a aplegar uns setze rellotges catalans.

Tanmateix, es desconeix el nom del seu artífex, malgrat que per aquesta època treballaren diversos rellotgers a la ciutat de Vic, com Josep Cominals (1740), Francesc Coll (1782), Llorenç Luca (1785), Anatuèl Malpó (1789) i Lluís Bartolomé Agon (1800).⁵

Malgrat que els primers rellotges mecànics apareixen a principis del segle XIV, no fou fins al segle XVIII quan Catalunya desenvolupà aquesta notable manufactura rellotgera, de cara a satisfer la demanda del mercat autòcton. Al llarg del segle nasqueren una colla de tallers familiars dedicats a la producció artesanal de rellotges mecànics d'ús domèstic, executats en un principi per professionals que no provenien de l'àmbit de la rellotgeria –no hi havia cap tradició al país–, sinó per manyans, serrallers, panyetaires o pedrenyalers.

Aquests “improvisats” rellotgers abasten un període cronològic que va de l'any 1721 –data del rellotge domèstic català més antic, corresponent a un exemplar mataroní– fins al primer terç del segle XIX –alguns centres com Moià, Arenys, Gironella, Igualada i Terrassa prolongaren la seva activitat fins a aquest segle. Habitualment es tracta de rellotgers de formació autodidacta que treballaren en obradors familiars. Alguns potser van tenir accés a models foranis, d'altres s'hagueren d'accontentar amb l'observació d'exemplars antics. No obstant això, els seus rellotges sempre foren manufactures artesanals perquè les peces no eren intercanviables amb altres exemplars, de manera que no es plantejaren una producció en sèrie.

Els encàrrecs se solien rebre un per un, per la qual cosa hi ha una gran varietat en la producció que no respon a evolucions particulars dins dels tallers, sinó que reflecteix la diversitat de la demanda, a mercè de la posició econòmica i peticions dels clients.

Un rellotge mecànic es caracteritza per dos òrgans anomenats *escapament* i *oscil·lador*. La funció de l'escapament consisteix a mantenir les oscil·lacions de l'òrgan regulador del temps (oscil·lador) i comptar-les. L'oscil·lador, d'altra banda, necessita mecanismes per mantenir-se en oscil·lació. Per això cal una font d'energia que, en el cas més simple, consisteix en un pes penjat d'una corda enrotllada a un tambor, de manera que, quan el pes baixa, fa girar el tambor que arrossega els mòbils que depenen d'ell.

En els primers rellotges mecànics (segles XIII al XVI) l'oscil·lador era un foliot,⁶ que a partir del segle XVII se substituïu per un pèndol. Pel que fa a l'escapament, les dues peces principals són la roda d'escapament i l'àncora, amb les quals es regula la despesa de l'energia fornida pels pesos i es distribueix a intervals regulars al pèndol per tal de mantenir-lo en oscil·lació constant. És precisament la interacció de l'escapament, com a pont entre els engranatges i l'oscil·lador, el que provoca el característic “tic-tac” dels rellotges, en deixar escapar d'una a una les dents de la roda d'escapament.⁷

Quant als rellotgers setcentistes catalans, com que no disposaven de la tecnologia necessària per copiar els rellotges europeus coetanis de primera línia, crearen unes màquines senzilles d'unes característiques tecnològiques en general caduques, però resistents i fiables. Cal recordar que els exemplars catalans més rudimentaris presenten un escapament de paletes i roda caterina emprat entre els segles XIV i XVII.

D'altres, en canvi, ja incorporen un escapament d'àncora molt elemental, conegut com a *escapament català*, arran d'un congrés celebrat a Pforzheim (Alemanya) l'any 1958. L'escapament català és molt senzill i aprofita un percentatge menor de les forces mecàniques en joc respecte a altres escapaments contemporanis europeus. Segons el professor de rellotgeria Eduard Farré i Olivé, “es podria dir que la forma de l'escapament català es va trobar copiant malament un escapament normal de rellotge, ajustat per assaig i que, un cop es va disposar d'un escapament operatiu, no es va anar perfeccionant com succeï en altres tallers europeus”.⁸

Tanmateix aquesta maquinària rudimentària solia anar acompanyada d'un disseny extern força actualitzat, ja que les esferes catalanes eren similars a les que es feien en altres indrets d'Europa. Per això, algunes d'elles són d'estil anglès (com la de Centelles) o, sobretot, d'estil francès.

L'auge de la rellotgeria catalana, com la de la resta de l'estat espanyol, coincideix amb el canvi dinàstic al tron d'Espanya, després de la guerra de Successió (1702-1714). Per això, sovint s'ha considerat que el mèrit d'aquest canvi corresponia als Borbons. Una afirmació que és certa en part ja que, si bé a Madrid existeix una notable producció de rellotges a l'entorn dels monarques borbònics, durant tot el segle XVIII aparegueren molts rellotgers en diverses zones de l'estat allunyades de la capital i sense cap relació amb la producció cortesana.

Luis Montañés Fontenla, l'impulsor de l'estudi de la història de la rellotgeria a Espanya, amb la informació actualment disponible, ha dibuixat tres grans àrees de producció de rellotges a l'estat espanyol durant aquest segle: la cort madrilenya, Catalunya i la zona del nord-oest de la península (Galícia i Astúries), sense oblidar-se d'altres focus aïllats, com Alcalá la Real (Jaén), Villena (Alicant), Valladolid i Palència.

Això no obstant, aquests centres es poden agrupar en dos grans blocs: la producció cortesana madrilenya i la resta de focus, que el mateix Luis Montañés ha aglutinat sota l'epígraf de “producció comarcal”. Pel que sembla, sense relació entre una i altra, de manera que l'auge de la rellotgeria comarcal s'ha d'explicar per causes que van més enllà del canvi dinàstic al tron d'Espanya.

Efectivament, a la segona meitat del segle XVII s'introduïren algunes innovacions en els rellotges que motivaren la seva posterior expansió arreu d'Europa. L'artífex del canvi fou el físic neerlandès Christiaan Huygens, inventor del pèndol al rellotge de sala (1656) i del conjunt espiral-volant als rellotges portàtils (1674). Aquestes innovacions contribuïren a una major fiabilitat de marxa, que generalitzà l'ús dels rellotges en els ambients cortesans, però també en àmbits benestants allunyats de la cort.

Per tant, foren les classes socials acabalades les que sol·licitaren aquests productes. I fou aquesta demanda la que provocà l'aparició de rellotgers arreu. Ara bé, així com existiren dos tipus de clients, també hi hagué dues menes de rellotgers:

Els rellotgers cortesans

La rellotgeria madrilenya va tenir dos grans moments amb els regnats de Felip V (1700-1746) i de Carles III (1759-1788), essent menys destacat el regnat de Ferran VI (1746-1759). En un primer moment els rellotgers foren sempre d'origen estranger i, progressivament, s'anaren incorporant oriünds del país.

De l'època de Felip V destaquen, entre altres, l'anglès Hatton, l'alemany D. Maier Ofer, el francès d'origen belga Bourgeois (fundador d'un taller-escola de rellotgeria a Madrid), l'espanyol Manuel de León i el francès M. Edrelau, establert a Sevilla i que l'any 1731 publicà el *Nuevo methodo de componer y arreglar cada uno por sí mismo todo género de relojes sin necesidad de relojero*.

En època de Carles III, quan es donà un fort impuls als oficis industrials i artístics, es creà una Reial Escola de Rellotgeria (sota la direcció dels germans francesos Charost) i una Reial Fàbrica de Rellotges. Destaquen, entre altres, els rellotgers Manuel Gutiérrez, Michel Bartholony, Manuel de Rivas o Abraham Matthey. A més, durant aquests anys es publicaren el *Arte de los relojes de ruedas* (1759) de Fra Manuel del Río, format a Porto amb el portuguès Thomas Luis de Sáa, i el *Tratado general y matemático de relojería* (1789) del biscaí Manuel Zerella, becari dels reis Ferran VI i Carles III que va estudiar a Ginebra.

Finalment, a les acaballes del segle, concretament l'any 1795, els germans Charost, directors de la Reial Escola de Rellotgeria, feren publicar el *Tratado metódico de la relojería simple*.

Els rellotgers comarcals

Desconeixem si els rellotgers comarcals llegiren algun d'aquests tractats i com es formaren, però tot apunta a una formació inicial completament autodidacta, basada en l'aprenentatge individual, a partir de procediments i eines primitives. Un aprenentatge que s'escapa del rígid sistema gremial d'altres oficis i que compta només amb la pròpia experiència, corregint errors i millorant el seu saber amb el pas del temps. Això explica la proliferació de tallers de rellotgeria en diversos indrets de la península sense connexió entre si.

A Galícia el primer rellotge és datat l'any 1745 i l'executà Francisco Martínez a Foz. A partir d'aleshores destacaren diversos tallers, com el de la família Fernández Lombardero, fundat per Juan Antonio Fernández Lombardero (1705-1790) i que es prolongà fins al primer quart del segle XIX, tot i que una branca familiar es traslladà a Astúries.

Això no obstant, el rellotger galleg més rellevant fou Francisco Javier Méndez y Neira de Saavedra (1744-1803), que comptà amb la col·laboració de José Nicolás Rouco y Albelo i del seu nebot Francisco Javier Vélez y Neira.

A Catalunya –llevat de Barcelona, més cosmopolita– el món de la rellotgeria està també en mans de tallers familiars com, per exemple, els Roca d'Arenys de Munt, els Puigferrat de Gironella, els Ratera d'Igualada, els Rosals de Manresa, els Balí de Mataró, els Bover de Sant Joan de les Abadesses i –com demostrarem a partir d'ara– els Casanoves de Centelles.⁹ A vegades, però, aquests tallers estaven integrats per individus de diverses famílies emparentats entre si, com és el cas del taller olotí d'Estorch, Tomàs i Homs, o bé sense parentiu, com el cèlebre taller de Moià de Josep Senesteva (c.1735-1808) que fou continuat pel seu aprenent Francesc Crusat (1780-d.1833).

Pel que fa a la resta de focus peninsulars, destaca Fernando de Tapia y Castilla a Alcalá la Real (director d'una escola de rellotgeria a Màlaga i, fins i tot, relacionat amb els ambients cortesans madrilenys) i els rellotgers Francisco López i Pedro Navarro a Villena.¹⁰

En aquest context cal ubicar, doncs, el rellotge centellenc conservat al MEV, gràcies a la inscripció del qual s'ha pogut portar a terme una recerca documental que ens ha permès la localització i estudi d'una família centellenca que durant dues generacions elaborà rellotges. Es tracta de Josep Casanoves i Tolosa i del seu fill Josep Casanoves i Coromines, els quals abasten un període cronològic que ocupa la segona meitat del segle XVIII i s'endinsa fins a la segona dècada del segle següent.

La família Casanoves, rellotgers centellencs

Al segle XVIII Centelles fou una vila pròspera. Com és prou conegut, a principis de segle i durant la guerra de Successió al tron d'Espanya (1702-1714), la vila s'adherí a la causa borbònica, precisament en una zona com la Plana de Vic on abundaven els partidaris de l'arxiduc d'Àustria.

Així, doncs, un cop acabada la guerra i com a premi a la seva fidelitat al futur Felip V durant el conflicte dinàstic, Centelles va rebre privilegis reials que contribuïren a la seva expansió econòmica, demogràfica i urbanística, centrada en la indústria de paraires i teixidors.

L'increment demogràfic fou espectacular, de manera que al llarg del segle la vila va guanyar de 800 a 900 habitants, doblant la seva antiga població. Segons el cens general d'Espanya manat pel comte de Floridablanca l'any 1787, Centelles comptava amb 1.716 persones i 430 més a les cinc parròquies que formaven part del comtat de Centelles (Balenyà, Sant Martí de Centelles, Sant Quirze Safaja, Sant Pere de Bertí i Valldeneu), mentre que un cens de 1716 li atribuïa només 962 habitants.

L'etapa forta de creixement fou a partir de la dècada dels seixanta, coincidint amb el regnat de Carles III (1759-1788). Una estadística de l'any 1765 de la Junta de Comerç de Barcelona, que va voler fer un estudi de l'estat de la fabricació de la llana a tot el Principat, confirma que Centelles tenia quaranta-vuit fàbriques amb cinquanta telers, que donaven feina a unes setanta-sis persones. Aquestes xifres s'incrementarien considerablement a les acaballes del segle, quan va arribar a tenir uns cent vint telers.

Tot plegat va provocar que la vila renovés el seu nucli antic i s'expandís notablement. Una puixança econòmica, demogràfica i urbanística que va decaure a la primera meitat del segle XIX, però que explica l'aparició d'una família de rellotgers com els Casanoves precisament a Centelles." (Fig. 4)

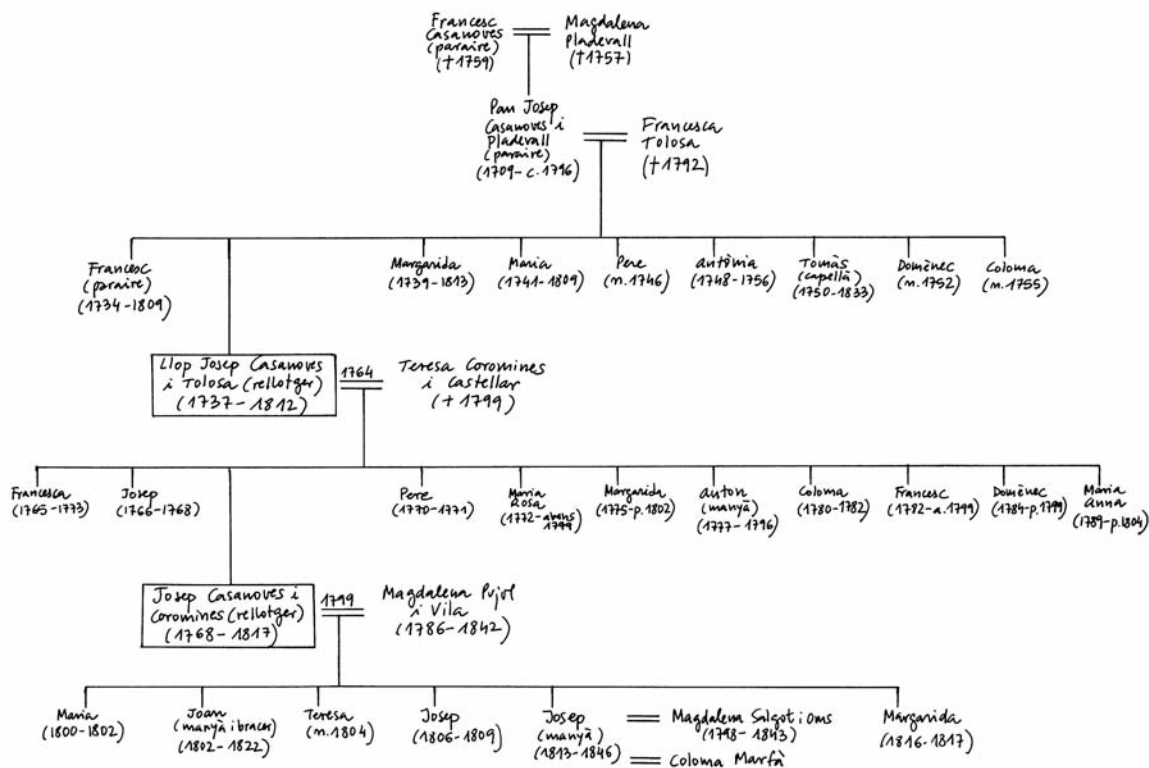

Fig. 4. Arbre genealògic de la família Casanoves.

Dades familiars

Josep Casanoves i Tolosa (1737-1812)

Naixement i confirmació

Josep Casanoves i Tolosa és el segon fill del matrimoni integrat per Josep Casanoves i Pladevall, paraire, i per Francesca Tolosa. Aquest matrimoni va tenir nou fills: Francesc (nascut l'any 1734), Llop (nascut l'any 1737), Margarida (nascuda l'any 1739), Maria (nascuda l'any 1741), Pere (nascut l'any 1746), Antònia (nascuda l'any 1748), Tomàs (nascut l'any 1750), Domènec (nascut l'any 1752) i Coloma (nascuda l'any 1755).

Quan el batejaren el 6 de gener de 1737 a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles li posaren els noms de Llop, Josep i Baltasar (vegeu el document 1 de l'Apèndix documental), tot i que quan fou adult adoptà el nom de Josep. Això no obstant, cinc mesos després del naixement fou confirmat –encara amb el nom de Llop–, juntament amb el seu germà gran, Francesc, nascut l'any 1734. En l'acta de la confirmació (vegeu el document 2) no consta cap més germà –i sobretot no consta cap Josep–, la qual cosa significa que els seus pares no van tenir cap més fill entre l'un i l'altre i, per tant, es confirma el canvi de nom esmentat.

Respecte a aquest punt, cal aclarir que les següents confirmacions realitzades a l'església de Centelles tingueren lloc el juny de 1740, l'octubre de 1742 i l'octubre de 1745 (vegeu AEV, APSCC, A-

B/2, anys 1738-1764) i en elles no hi consta tampoc cap Josep Casanoves: en la de 1740 només hi figura Margarida (nascuda el 1739), en la de 1742 solament Maria (nascuda l'any 1741) i en la de 1745 no hi ha cap fill del matrimoni Casanoves-Tolosa.

Per tant, tenint en compte que Josep Casanoves i Tolosa ja cobrà per una feina com a serraller entre el juny de 1761 i el juny de 1763 (vegeu el document 3), és evident que l'hem d'identificar amb el segon fill del matrimoni nascut l'any 1737 i batejat com a Llop Josep Baltasar, de manera que hauria adoptat el segon nom de bateig en lloc del primer, malgrat que Llop era el nom del seu avi matern i padrí, a més del patró de la seva vila natal.

Aquest canvi de nom, tot i que no és molt habitual a l'època, tampoc és rar. Cal assenyalar que, precisament, al seu propi pare també li canviaren el nom: batejat com a Pau Josep Ignasi el 7 de febrer de 1709 (vegeu AEV, APSCC, A-B/1, anys 1685-1737, f. 131r), fou confirmat ja com a Josep el 3 de desembre de 1710 (vegeu AEV, APSCC, A-B/1, anys 1685-1737, f. 140v). En el cas del seu fill rellotger no observem aquest canvi de nom entre el bateig i la confirmació, tal vegada perquè només havien transcorregut cinc mesos i tres dies entre ambdós sagraments.

Casament, fills i defunció

Nascut a principis de gener de 1737, Josep Casanoves i Tolosa fou enterrat el 25 d'abril de 1812 a l'edat de setanta-cinc anys (vegeu el document 85).

Quan tenia vint-i-set anys es casà amb Teresa Coromines i Castellar, donzella i filla de Salvador Coromines, pagès de Centelles, i de Teresa Castellar. El casament per paraules va tenir lloc el 14 de febrer de 1764 i la missa o benedicció nupcial sis dies després (vegeu el document 5). Tanmateix els capítols matrimonials no se signaren fins a vint-i-dos anys més tard, concretament el 2 de setembre de 1786, estipulant-se un dot de dues-centes cinquanta lliures barceloneses (vegeu el document 38), de les quals el matrimoni reconegué haver-ne rebut dues-centes deu aquell mateix dia (vegeu el document 39).

El matrimoni va tenir sis filles i cinc fills: Francesca (1765-1773),¹² Josep (1766-1768),¹³ Josep (1768-1817),¹⁴ Pere (1770-1771),¹⁵ Maria Rosa (nascuda el 1772),¹⁶ Margarida (nascuda el 1775),¹⁷ Anton (1777-1796),¹⁸ Coloma (1780-1782),¹⁹ Francesc (nascut el 1782),²⁰ Domènec (nascut el 1784)²¹ i Maria Anna (nascuda el 1789).²²

Dels onze fills, la més gran (Francesca) la va tenir als vint-i-vuit anys i la més petita (Maria Anna) als cinquanta-dos anys. De tots ells, almenys set moriren de petits o de joves (Francesca als vuit anys, Josep a un any i dos mesos, Pere als nou mesos, Maria Rosa abans dels sis anys, Anton als divuit anys, Coloma als dos anys i Francesc abans dels disset anys), fet que confirma l'elevada mortalitat infantil que hi havia a l'època

Pel que fa als altres quatre, destaca el tercer fill, ja que esdevindrà el seu hereu. Fou batejat el 29 de desembre de 1768 amb el mateix nom que el seu germà gran (Josep), mort el mes de març d'aquell mateix any. La repetició del nom sembla que no es deu només a la proximitat entre la mort d'un i el naixement de l'altre, sinó al fet que probablement tots dos germans nasqueren el mateix dia amb dos anys de diferència.

Per acabar, cal recordar que el setè fill (l'Anton) també fou manyà, tot i que va morir als divuit anys (vegeu el document 50).

Josep Casanoves i Coromines (1768-1817)

Com acabem d'esmentar, a causa de la mort del primogènit, el tercer fill, nascut el desembre de 1768, va esdevenir l'hereu i continuador del taller patern. En l'aspecte familiar cal recordar que fou confirmat el 12 d'agost de 1778 a l'edat de nou anys (vegeu el document 27) i que va morir el 6 de juny de 1817 a l'edat de quaranta-vuit anys (vegeu el document 89). També va fer de padrí de bateig del seu germà Anton, quan tenia gairebé nou anys (vegeu el document 25), i d'en Domènec, quan en tenia setze (vegeu el document 36).

Més endavant, el 26 de març de 1799, just l'endemà després d'haver enterrat a la seva mare (vegeu el document 58), va signar capítols matrimonials amb Magdalena Pujol i Vila, soltera i filla de Martí Pujol, fuster dels Hostalets de Balenyà (vegeu el document 59). La missa nupcial se celebrà el 7 d'abril de 1799, quan en Josep tenia trenta anys i la Magdalena tretze (vegeu el document 60), i el consentiment patern se signà el 14 d'abril de 1799 (vegeu el document 61). Pel que fa al dot, va reconèixer haver-lo rebut el 24 de gener de 1802 (vegeu el document 70).

Tanmateix i amb aquestes dades a les mà, no deixa de sorprendre als ulls actuals que entre marit i muller hi hagués una diferència de disset anys i que Magdalena Pujol tingués la primera filla quan només comptava, com a molt, amb catorze anys.

En efecte, el matrimoni va tenir sis fills: Maria (1800-1802),²³ Joan (1802-1822),²⁴ Teresa (nascuda el 1804),²⁵ Josep (1806-1809),²⁶ Josep (1813-1846)²⁷ i Margarida (1816-1817).²⁸ I, com era habitual a l'època, la mortalitat infantil també fou considerable, ja que almenys la meitat moriren de petits o joves.

Així doncs, llevat de la Teresa, que desconeixem quan va morir, només arribaren a l'edat adulta en Joan (que va morir solter quan estava a punt de fer vint anys) i el segon Josep (mort als trenta-tres anys).

Amb aquesta tercera generació s'acabà definitivament la manufactura de rellotges, atès que en Joan només fou bracer i manyà (vegeu els documents 91 i 92) i en Josep només serraller i manyà (vegeu els documents 94, 95, 96 i 97). La causa s'ha d'anar a cercar, tal com succeeix en la resta de centres catalans, en la importació progressiva durant el segle XIX de rellotges estrangers, fet que provocà l'extinció de la rellotgeria catalana autòctona arreu del Principat.

Finalment i per completar aquest extens apartat dedicat als aspectes personals –que ens serveix per conèixer com era una família catalana de rellotgers al segle XVIII–, val la pena fixar-nos en l'analfabetisme de les dones de la família, ja que si bé tots els barons Casanoves sabien escriure, cap de les seves esposes ho sabia fer. En els documents consultats Teresa Coromines i Castellar manifesta en tres ocasions que no sap escriure (vegeu els documents 38, 39 i 57), Magdalena Pujol i Vila ho indica en una ocasió (vegeu el document 91) i Magdalena Salgot i Oms –muller de Josep Casanoves i Pujol– també ho afirma una vegada (vegeu el document 94).

Dades professionals

L'ofici de ferrer, manyà o serraller

Com és de sobres conegut, és molt difícil trobar notícies d'arxiu sobre l'execució de rellotges destinats a l'ús privat o familiar. A més, en el cas que ens ocupa només s'han pogut consultar els llibres de comptes de l'obra de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles i, per tant, les úniques

dades professionals localitzades sobre els Casanoves no fan referència a la seva activitat com a rellotgers, sinó a feines de ferrer, manyà o serraller vinculades a l'església parroquial de la seva vila natal. Curiosament, però, malgrat la naturalesa d'aquestes feines, sovint hi figuren amb l'ofici de rellotgers i no de ferrers, manyans o serrallers.

Aquesta característica –habitual en els altres centres catalans on es fabricaren rellotges– confirma que els rellotgers catalans eren de formació autodidacta i que al país no hi havia cap tradició –com en el cas de Josep Casanoves i Tolosa–, de manera que sovint alternaren la rellotgeria amb altres tasques.

Pel que fa al cas de Centelles, en els llibres de comptes esmentats hem localitzat vint-i-un pagaments a Josep Casanoves, en els quals no s'especifica mai el segon cognom i, en conseqüència, no sempre sabem amb certesa si es refereixen al pare o al fill. Concretament, s'han localitzat catorze pagaments que podrien haver estat cobrats indistintament per l'un o per l'altre.

Malgrat que aquest fet dificulta força destriar una personalitat de l'altra, un estudi atent dels documents ens indica que, molt probablement, pare i fill treballaren plegats dins d'una estructura laboral familiar, de la qual el pare seria el cap de taller i el gestor, encarregant-se dels cobraments. Això explicaria que en els vint-i-un documents citats només s'esmenti a Josep Casanoves, que s'hauria d'identificar amb Josep Casanoves i Tolosa.

La hipòtesi del taller familiar es confirma, d'altra banda, en la signatura dels capítols matrimonials entre Josep Casanoves i Coromines i Magdalena Pujol i Vila. En ells, Josep Casanoves i Tolosa (pare del nuvi) aporta al matrimoni “*totas y qualsevols casas, terras, honors, possessions, censos y altres qualsevols béns seus, mobles e immobles, haguts y per haver, noms, veus, drets, forsas y accions universals a dit donador pertanyents y espectants*”, de manera que es reté l'usdefruit d'aquests béns i, a canvi, es compromet a alimentar, calçar, vestir i pagar metges i medecines al seu fill, a la seva nora i als seus futurs néts (vegeu el document 59). Sembla, doncs, evident que pare i fill vivien i treballaven junts.

Emparant-nos, per tant, en la hipòtesi del taller familiar, ens hem inclinat per identificar el Josep Casanoves de tots els documents anteriors a l'any 1812 amb Josep Casanoves i Tolosa, enterrat el 25 d'abril de 1812.

Feines executades a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles

Abans d'analitzar les feines executades pels Casanoves a l'esmentada església, cal assenyalar que en els llibres de comptes figuren alguns pagaments al “manyà”, sense cap més precisió. Malgrat que es deu tractar, sens dubte, de Josep Casanoves i Tolosa, com que no apareix explícitament el seu nom i/o cognom, s'ha optat per no comptabilitzar-los ni transcriure'ls en l'apèndix documental que hi ha al final.

En total s'han localitzat vint-i-quatre rebuts diferents, malgrat que alguns d'ells són duplicats, com per exemple els documents 63 i 66, que es refereixen a les mateixes feines. D'altra banda, en gairebé la meitat dels casos no s'especifica l'activitat portada a terme i només s'indica la quantitat cobrada, tot i que es tracta de treballs de serralleria o de manyà.²⁹

Pel que fa a la resta, es tracta majoritàriament de tasques de reparació o de manteniment de l'església de Santa Coloma de Centelles. Les feines abasten un lapse cronològic que va de l'any 1761-

1763, quan Josep Casanoves i Tolosa tenia entre vint-i-quatre i vint-i-sis anys (vegeu el document 3), fins a l'any 1803, quan Josep Casanoves i Tolosa tenia seixanta-sis anys i el seu fill Josep Casanoves i Coromines comptava amb trenta-quatre anys (vegeu el document 76).

Aquestes feines de reparació i de manteniment se centren en set àmbits: les campanes, l'orgue, el monument, els encensers, les vidrieres, la sagristia i les claus.

Pel que fa a les campanes, entre el mes de juliol de 1765 i el juny de 1766 Josep Casanoves i Tolosa va cobrar per uns tascons per adobar campanes (vegeu el document 6). Més endavant, entre el 29 de juny de 1772 i el 27 de juny de 1773 va rebre certa quantitat de diners per un ferro d'una campana (vegeu el document 18). Entre el 30 de juny de 1778 i el 29 de juny de 1779 va cobrar 1 lliura, 13 sous i 9 diners per adobar una campana (vegeu el document 26) i, finalment, entre el 10 i el 23 de juny de 1800 va cobrar per compondre dues vegades la grua de la campana mitjana i adobar la campaneta d'ajudar les misses (vegeu els documents 63 i 66) (Fig. 5).

Quant a l'orgue, l'1 de juny de 1786 va cobrar 18 lliures, 12 sous i 3 diners per uns ferros de l'orgue i altres treballs no especificats (vegeu el document 37), i entre el juny de 1800 i de 1801 li varen pagar de nou 8 lliures, 18 sous i 7 diners per uns ferros nous i adobats per a l'orgue (vegeu el document 68).

En el cas del monument, entre el juny de 1767 i el juny de 1768 va cobrar 6 sous per un ganxet per al monument (vegeu el document 9) i el 2 de juny de 1799 va rebre certa quantitat per diversos ferros també per al monument (vegeu el document 62).

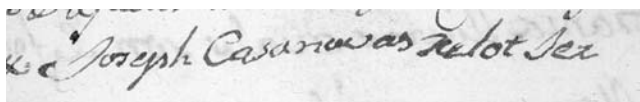

Fig. 5. Signatura autògrafa del relotger Josep Casanoves d'un rebut del 23 de juny de 1800. Vegeu el document 66 de l'apèndix documental. Foto R. Ginebra.

Pel que fa als encensers, els va reparar almenys en dues ocasions. Així doncs, entre el juliol de 1765 i el juny de 1766 va cobrar per fer la copa a uns encensers (vegeu el document 6) i el juny de 1800 va tornar a cobrar per fer la cassoleta de ferro als encensers (vegeu els documents 63 i 66).

Quant a les vidrieres, tenim constància que entre el 29 de juny de 1772 i el 27 de juny de 1773 li varen pagar per tres barres de ferro per a una vidriera i algunes xavetes (vegeu el document 18).

En el cas de la sagristia, el 15 d'agost de 1792 va rebre certa quantitat per adobar-hi una creu (vegeu el document 47) i set anys més tard hi va realitzar unes feines no especificades, per les quals va cobrar el 2 de juny de 1799 (vegeu el document 62).

Finalment, va realitzar i adobar diverses claus. Entre el 29 de juny de 1772 i el 27 de juny de 1773 va cobrar per adobar la clau del campanar (vegeu el document 18). El 15 d'agost de 1792 va tornar a cobrar per una altra clau (vegeu el document 47) i el juny de 1800 li varen pagar 5 sous i 10 diners per recompondre el pany i la clau de la caixa de l'obra (vegeu els documents 63 i 66).

A més d'aquestes feines, va realitzar les reixes de la capella del Sagrament i les reixes del pujant al cor, per les quals l'11 de juliol de 1791 va cobrar 11 lliures, 1 sou i 6 diners (vegeu els documents 42 i 44). I, per acabar, va obrar divuit palmatòries de ferro per a l'altar major, per la qual cosa el 10 de juny de 1800 els obrers de l'església li abonaren 8 lliures i 2 sous (vegeu els documents 63 i 66).

No obstant això, cal recordar que moltes d'aquestes feines les degueren realitzar pare i fill junts. Per exemple, si ens fixem en les dues darreres, quan es feren les reixes de la capella del Sagrament i les del pujant al cor, Josep Casanoves i Tolosa tenia cinquanta-quatre anys i el seu fill vint-i-dos; mentre que el juny de 1800 quan obraren les divuit palmatòries per a l'altar major, el pare comptava amb seixanta-tres anys i el seu fill trenta-un.

Feines executades fora de Centelles

A més dels llibres de comptes de l'obra de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, també s'han consultat els llibres de comptes de l'obra de les esglésies parroquials de les poblacions veïnes a Centelles, amb l'objectiu de definir l'àmbit geogràfic d'actuació de la família Casanoves. La recerca, tanmateix, no ha estat massa fructífera, però suficient per demostrar que els Casanoves treballaren fora de la seva vila natal.

Així, doncs, sabem que el 19 de setembre de 1773 Josep Casanoves i Tolosa va cobrar una lliura per ferramenta de mans dels obrers de l'església parroquial de Sant Quirze Safaja, per la qual cosa tenim constància que almenys va estar relacionat professionalment amb aquesta població, actualment pertanyent a la comarca del Vallès Oriental, però que antigament formava part del comtat de Centelles. Això no obstant, cal recordar que, malgrat que es tractaria d'una feina de ferrer o de manyà, en el document Josep Casanoves torna a figurar com a rellotger d'ofici (vegeu el document 21).

Aquest fet és certament rellevant perquè ens permet començar a esbossar l'àrea geogràfica on treballaren els Casanoves, tant per les feines de ferrer com de rellotger. Es tracta d'una zona compresa dins del bisbat de Vic i que abasta el sud de l'actual comarca d'Osona i l'extrem nord-occidental del Vallès Oriental. Una zona situada al sud de Vic, però molt propera a Moià, el centre rellotger català per excel·lència al segle XVIII, amb el qual no s'ha de descartar que els Casanoves estiguessin relacionats, tot i que no en tenim malauradament cap prova.

Tanmateix, s'ha d'esmentar que el 12 d'abril de 1808 Josep Casanoves i Tolosa va fer procurador a Josep Reinalt, escrivent de Barcelona (vegeu el document 83) i que el 21 de juny de 1813 el seu fill Josep Casanoves i Coromines va fer procuradors a Teodor de Mas i a Miquel Font, causídics de Vic (vegeu el document 87), ciutats amb les quals degueren tenir relacions econòmiques i, potser, professionals. Cal recordar que tant Barcelona com Vic compten amb producció de rellotges autòctona al segle XVIII.

L'ofici de rellotger

Ara per ara els únics testimonis que romanen d'aquesta activitat són l'esfera del rellotge conservat al MEV (núm. inv. 15.397), que Josep Casanoves i Tolosa va fer als vint-i-sis anys, i la documentació d'arxiu exhumada en la qual se l'esmenta com a rellotger, juntament amb el seu fill.

En efecte, Josep Casanoves i Tolosa apareix esmentat seixanta-quatre vegades, de les quals trenta-set figura com a rellotger,³⁰ vint-i-una com a manyà,³¹ tres com a serraller,³² una com a artesà, una altra com a ferrer i una darrera sense concretar-ne la professió.³³

Per la seva banda, el seu fill, Josep Casanoves i Coromines, l'hem localitzat vint-i-dues vegades, de les quals onze surt esmentat com a rellotger,³⁴ deu com a manyà³⁵ i en una ocasió no es precisa l'ofici.³⁶

Si hem de fer cas a la manera tal com apareixen citats en la documentació consultada, sembla que pare i fill alternaren les tasques de rellotger i de manyà en proporcions semblants. Tanmateix, és molt significatiu que en nou rebuts per feines de manyà, ferrer o serraller, Josep Casanoves i Tolosa signi com a rellotger.³⁷

No deixa de ser curiós, d'altra banda, que només en dues ocasions Josep Casanoves i Tolosa aparegui en un mateix document com a manyà i rellotger, fet que només succeeix una sola vegada en el cas del seu fill Josep Casanoves i Coromines.³⁸

Tot plegat, ens confirma el perfil del rellotger català del segle XVIII: un ferrer, manyà o serraller que també fa rellotges. En el cas dels Casanoves, però, compaginaren les dues activitats professionals al llarg de la seva vida i no s'acabaren d'especialitzar només com a rellotgers, de manera que –si ho comparem amb altres focus catalans, on existeix aquesta especialització– sembla força clar que ens enfrontem amb un taller més modest.

La clientela

Un cop confirmada l'actuació laboral de Josep Casanoves i Tolosa fora de la vila de Centelles i davant la insistència a aparèixer com a rellotger quan feia feines de ferrer, ha arribat l'hora de plantejar-se la zona geogràfica en la qual vivia la clientela que adquiria els seus rellotges i com eren aquests clients.

Respecte al punt de partida, disposàvem de poques dades i possibilitats. De fet, només comptàvem amb una observació que havia fet l'any 1982 Luis Montañés a l'hora de parlar de la rellotgeria catalana, segons la qual l'abundància que presentava d'emblemes religiosos (signes marians, el monograma de Jesús, imatges de la marededéu, etc.) feia pensar en una clientela religiosa (conventual i monàstica), de manera que al seu parer les investigacions s'havien d'encaminar en aquesta línia.³⁹

Malgrat la sensatesa de l'observació, vàrem considerar que la clientela dels rellotgers catalans forçosament no havia de ser només conventual o monàstica i, per esbrinar-ho, vàrem recórrer als inventaris de béns de l'època realitzats en un àmbit geogràfic proper a Centelles, objecte de la nostra investigació.

Amb la voluntat d'identificar la clientela dels rellotgers Casanoves, es va consultar la documentació de la notaria de Joan Castellar i Martorell, notari públic de Santa Coloma de Centelles, que actuà entre els anys 1762 i 1805, i a qui acudiren els centellencs i els habitants de les parròquies veïnes durant aquests anys.

La consulta se centrà en l'anàlisi exhaustiva i sistemàtica de tots els inventaris de béns d'aquesta notaria de manera que els resultats, sense ser una mostra definitiva, són prou significatius com per extreure conclusions fiables sobre els clients de la família Casanoves i l'àrea geogràfica que cobrien.

Els inventaris, d'altra banda, també ens proporcionaren informació valuosa sobre la consideració social que tenien aquests artefactes al segle XVIII.

Gràcies, doncs, als inventaris esmentats es localitzaren quinze rellotges, dels quals una desena eren en localitats de l'actual comarca d'Osona: Centelles (3 rellotges), Sant Martí de Centelles (2 rellotges), Sant Cugat de Gavadons (2 rellotges), Tona (1 rellotge), Balenyà (1 rellotge) i Sant Miquel Ses-

perxes (i rellotge). I la resta pertanyien a poblacions del Vallès Oriental, amb un rellotge cadascuna: Santa Coloma Sasserra, Castelleir, Bertí, Sant Martí d'Aiguafreda i Tagamanent.⁴⁰

Pràcticament tots aquests rellotges –llevat d'un– es localitzaren en masos o cases de pagès benestants: el mas Mestre i el mas Fortuny de Centelles, el mas Pou i el mas Fabregar de Sant Martí de Centelles, el mas Pujalt de Santa Coloma Sasserra, el mas Soler del Coll de Sant Miquel Sesperxes, el mas Fontordera de Tona, el mas Agustí de Tagamanent, el mas Traver de Sant Pere de Bertí, el mas Bosch de Sant Andreu de Castelleir, el mas Oller i la casa Valldeoriola de Sant Cugat de Gavadons, la casa Aregall de Sant Martí d'Aiguafreda i la casa Verdaguer de Sant Fruitós de Balenyà.

L'únic rellotge que no provenia d'una masia o casa de pagès era el més antic, inventariat l'any 1762 i que era propietat de mossèn Anton Llavina, prevere de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, el qual –segons l'inventari– era a la cambra de les cases que mossèn Llavina habitava a Centelles (vegeu el document 4).

Per tant, exceptuant aquest darrer rellotge, la resta d'inventaris ens confirmen que foren adquirits per pagesos acabats que els col·locaven gairebé sempre en un lloc destacat de la seva propietat com a signe de distinció social.

Així, doncs, tretze dels catorze rellotges que tenien aquests pagesos benestants eren a la sala dels esmentats masos o cases de pagès i només un rellotge era en una estança diferent. Es tracta del que hi havia al mas Fortuny de Centelles que, excepcionalment, és descrit a la saleta en lloc de la sala, com és costum.

Tanmateix, i malgrat la diferència numèrica entre els rellotges localitzats que eren de pagesos benestants i els que eren propietat de l'estament religiós, no ens hem d'oblidar d'aquests darrers com a consumidors destacats d'aquests artefactes. En aquest sentit, s'ha de recordar l'observació inicial de Luis Montañés respecte a una clientela conventual i monàstica, a la qual cal afegir també el que Mossèn Josep Gudiol havia indicat uns quants anys abans quan exposà que alguns d'aquests rellotges es posaren a les sagristies, suplint en molts indrets els rellotges de campanar.⁴¹

D'altra banda, una dada interessant que ens forneixen els inventaris és la descripció que es fa dels rellotges. Cal assenyalar, no obstant, que es tracta de descripcions poc precises (no cal oblidar que els documents consultats són inventaris de béns, on s'noten els objectes per ser identificats i prou) i també molt desiguals (el notari no sempre descriu els objectes amb la mateixa cura).

Malgrat tot, es presenten diverses tipologies de rellotges: en sis ocasions s'indica que toquen les hores i els quarts (vegeu els documents 14, 28, 48, 56, 73 i 77), en quatre casos només s'especifica que toquen les hores (vegeu els documents 10, 20, 65 i 74),⁴² una vegada es diu que el rellotge toca mitges hores i hores (vegeu el document 79) i, finalment, en tres ocasions s'especifica que són rellotges despertador (vegeu els documents 24, 31 i 67).

Pel que fa a la seva estructura i aspecte extern, els inventaris no són gens explícits, però aporten prou informació per confirmar algunes característiques.

Així, doncs, els documents ens informen que els rellotges estaven muntats dins d'una caixa de fusta,⁴³ que tenien el mecanisme intern de ferro i la font d'energia a base de pesos penjants, també de ferro.⁴⁴ Només en dos casos s'ahludeix vagament als altres elements del rellotge, sense concretar. Es tracta del rellotge del mas Mestre de Centelles descrit l'any 1767: “un rellotge ab sa caixa de

fusta, pesos de ferro y demás guarniments, lo qual toca horas” (vegeu el document 10); i del rellotge del mas Bosch de Sant Andreu de Castellcir descrit l’any 1805: “un rellotge ab sa cayxa de fusta, del mitg horas y horas, ab sos pilons de ferro y demás guarniments, tot usat” (vegeu el document 79). Aquestes dues descripcions són, d’altra banda, les més completes que hem pogut recollir.

Sobre el taller on es feren aquests quinze rellotges localitzats a Centelles i el seu entorn, no tenim la certesa que es realitzessin a l’obrador centellenc de la família Casanoves, tot i que les probabilitats són força altes, ja que la recerca documental s’ha cenyit en les poblacions ubicades a l’àrea d’influència de Centelles. Cal destacar, especialment, els rellotges procedents de les parròquies de Sant Fruitós de Balenyà, Sant Martí de Centelles (amb la parròquia sufragània de Sant Miquel Sesperxes) i Sant Pere de Bertí ja que eren del comtat de Centelles. Tanmateix, no s’ha d’oblidar la proximitat i la importància de Moià, ni s’ha de menystenir la possibilitat, més remota, que alguns d’aquests rellotges es fabriquessin a Vic.

Això no obstant, sembla indiscutible que els tres rellotges trobats dins el terme parroquial de Centelles foren obrats per Josep Casanoves i Tolosa, sobretot el que va pertànyer a mossèn Anton Llavina (vegeu el document 4). Cal recordar que aquest rellotge el tenim documentat el 6 de setembre de 1762, molt proper cronològicament a l’esfera conservada al MEV datada l’any 1763, i que la família Llavina estigué emparentada amb els Casanoves, ja que una tia del rellotger (Magdalena Casanoves) es casà l’any 1772 amb Martí Llavina.⁴⁵

Noves perspectives d’estudi per a la rellotgeria domèstica centellenca del segle XVIII

Si bé la recerca d’arxiu ha estat força fructífera, no ha anat acompanyada de la troballa de rellotges centellencs setcentistes conservats fins als nostres dies. De fet, a hores d’ara només es té constància de l’esfera custodiada al MEV amb el número d’inventari 15.397.

Les causes d’aquest fet s’han d’estendre, però, a la resta de centres rellotgers catalans i a la valoració que les generacions recents han fet habitualment d’aquests artefactes, un cop ja han deixat de funcionar.

Normalment considerats com uns productes manufacturats de caràcter utilitari i mancats d’interès històrico-artístic, fins fa poc no eren valorats com a “antiguitats” i, per tant, no eren objecte de colleccionisme. Per això se’ls classificava dins la ignominiosa categoria de les “arts menors” que, afortunadament, s’ha anat substituint per altres denominacions més benèvols com la “d’arts aplicades” o “arts industrials”. Això explica, per exemple, perquè en el cas de la producció de Moià només es conserven quaranta-vuit rellotges, quan se sap que se’n van construir com a mínim cinc-cents vuit, o bé perquè només ha perviscut un rellotge de Vic, quan potser se’n van arribar a fer almenys noranta-dos.

Sens dubte, perquè un objecte d’aquestes característiques pervisqui al llarg dels segles ha de tenir un valor artístic, històric, cultural o sentimental per a les generacions posteriors a la seva data d’execució. Hem vist com els rellotges domèstics catalans gaudiren d’un gran prestigi per a la societat que els va generar, però quan s’espatllaren o es feren malbé s’anaren substituint durant el segle

Fig. 6. Rellotge francès del segle XIX fabricat a la regió del Franc Comtat, probablement a Morez, conservat al mas La Llavina de Centelles. Foto M. Mirambell.

tualment s'ha esdevingut arreu i evidencien el canvi de mentalitat que recentment hem experimentat envers aquests objectes, que continuem sense considerar com a obres d'art, però que, en canvi, valorem com a béns culturals que cal conservar i transmetre a les generacions futures.

El rellotge en qüestió era a l'esmentat mas "des de sempre". Feia anys que estava fora d'ús i havia quedat com un trasto vell en una estança secundària de la casa, amb el qual els nens hi jugaven. Fins que un dia un drapaire que va passar pel mas es va interessar pel rellotge i va disparar l'alerta dels propietaris que, un cop conscienciats del valor del rellotge, van consultar amb un col·leccionista, que es va encarregar de la restauració anteriorment citada.

Pel que fa a la possibilitat que sigui centellenc, sens dubte la proximitat entre Centelles i Seva és un argument prou sòlid com per plantejar-se seriosament l'autoria de la família Casanoves, sense acabar de descartar del tot Vic o Moià com a localitats on també es pogué obrar el rellotge.

Això no obstant, ara per ara, no es pot avançar més en aquest sentit ja que, malgrat que el mecanisme del rellotge de Seva és similar al dels

XIX per models importats de l'estranger, que són els que ara trobem habitualment a les masies catalanes, perquè tenien uns mecanismes de rellotgeria millors i eren més econòmics, ja que obeïen a una producció menys artesanal i més seriada. Serveixi com a exemple el rellotge francès fabricat a la regió del Franc Comtat (probablement Morez) adquirit l'any 1845 i d'aleshores ençà conservat al mas La Llavina de Centelles, on encara roman. Es tracta d'un model força comú a Catalunya, sobretot a partir de la invasió napoleònica, que sembla que va substituir un rellotge anterior.⁴⁶ (Fig. 6)

Tot i això, en un mas de Seva (Osona) s'ha pogut localitzar un rellotge setcentista que podria ser centellenc, tot i que malauradament no hi ha cap inscripció que permeti adscriure'l a aquest o algun dels altres onze centres rellotgers catalans. (Fig. 7 a 10)

Aquest rellotge, que encara conserva el mecanisme, ara fa uns vint-i-cinc anys fou objecte d'una intervenció de restauració que el posà en funcionament i el policromà. (Fig. 8, 9 i 10)

Les vicissituds de la seva recuperació són un exemple eloqüent d'allò que habi-

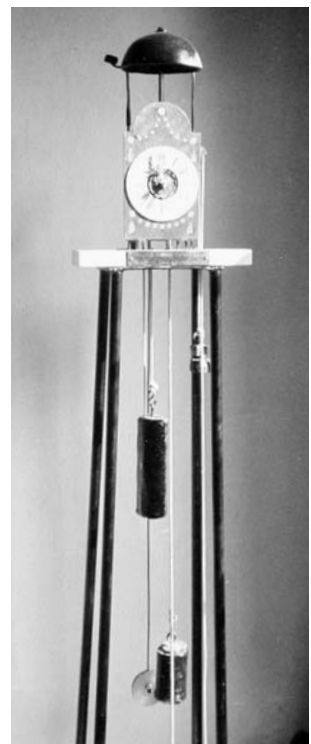

Fig. 7. Rellotge del segle XVIII, potser realitzat a Centelles, conservat en un mas de Seva. Foto R. Ginebra.

Fig. 8. Detall de l'esfera.
Foto R. Ginebra.

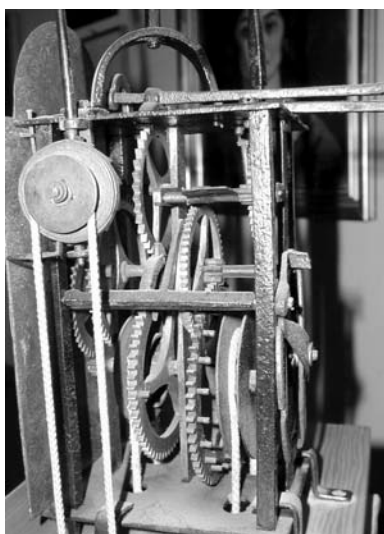

Fig. 9. Detall del mecanisme.
Foto R. Ginebra.

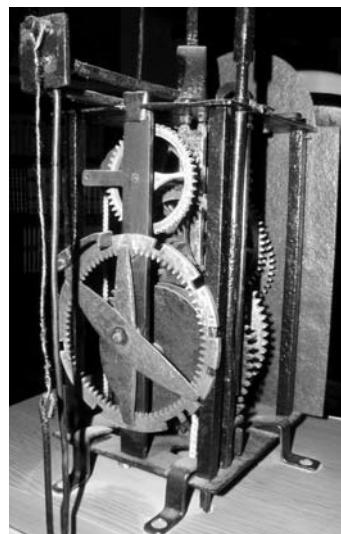

Fig. 10. Detall del mecanisme.
Foto R. Ginebra.

rellotges de Moià, no s'ha d'oblidar que es desconeix com eren els mecanismes dels rellotges elaborats a Centelles i a Vic, atès que d'aquestes dues localitats no es conserva cap màquina, només les esferes.

Per tant, de confirmar-se l'autoria de Josep Casanoves i Tolosa, o bé del seu fill Josep Casanoves i Coromines, ens trobaríem davant del primer rellotge complet obrat a la vila de Centelles.⁴⁷

Cal esperar que les circumstàncies que han propiciat la troballa i posterior recuperació d'aquest rellotge es repeteixin en un futur no gaire llunyà.

Apèndix documental⁴⁸

I

[1737, gener, 6, Centelles]

Joaquim Illa, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Llop Josep Baltasar, fill de Josep Casanoves i Pladevall, paraire de Centelles, i de Francesca Tolosa. Fan de padrins l'avi matern i l'àvia paterna.

AEV, APSCC, A-B/1, anys 1685-1737, f. 257v

Dicta die.

Ego, Joachimus Illa, presbiter et vicarius, baptisavi Lupum Josephum Baltasarem, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, paratoris lane ville Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Dioecesis, et Francisce, uxoris sue.

Fuerunt patrini: Lupus Tolosa, sartor, et Magdalena Casanovas, uxor Francisci Casanovas, paratoris lane. Omnes ville Sancte Columbe de Centellas et Vicensis Diocesis.

2

1737, juny, 16, [Centelles] – 1737, juny, 17, [Centelles]

Ramon de Marimon i de Corbera, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Llop i a Francesc, fills de Josep Casanoves i Pladevall, paraire de Centelles, i de Francesca Tolosa.

AEV, APSCC, A-B/2, anys 1738-1764, f. 1, 2 i 5.

Nomina et cognomina eorum quos Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Domnus Raymundus de Marymon Dei et Sancte Sedis Apostolice gratia Vicensis Episcopus dum visitationem faceret et exerceret in dicta ecclesia, confirmavit sub chalendariis infrascriptis.

Die decima sexta mensis junii, anni a Nativitate Domini millesimo septingentesimo trigesimo septima confirmavit sequentes:

[...]⁴⁹

- Llop Casanovas, fill de Joseph Casanovas, parayre, y de Francisca, muller sua. Padrí: March Tolosa, parayre. Tots de dita vila.

[...]⁵⁰

Die decima septima junii confirmavit sequentes:

[...]⁵¹

- Francesch Casanovas, fill de Joseph Casanovas, parayre, y de Francesca, muller sua. Padrí: Miquel Casanovas, textori. Tots de dita vila.

3

1761, juny, 29, [Centelles] - 1763, juny, 29, [Centelles]

Pau Verdaguer, paraire, i Anton Rovira, pagès, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 1 lliura, 2 sous i 6 diners a Josep Casanoves i Tolosa, serraller.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 28 i 34.

Comtas que aportan de entradas esent obrés Pau Verdaguer, paraire, y Anton Rovira, pagès, de la paroquial iglesia de Santa Coloma de Centellas, de tot lo entrat y pagat des del dia 29 de juny 1761 a fins lo dia 29 de 1763 del dit mes de juny:

[...]⁵²

Per pagar an al sarreller Casanovas de tota la feyna ha feta a la obra: 1 lliura, 2 sous, 6 diners.

4

1762, setembre, 6, Centelles

*Els marmessors del difunt Anton Llavina, prevere de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, fan l'inventari dels seus béns.*⁵³

AEV, ANV, MIQUEL CASANOVES, any 1762, f. 187r-190r.

En la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, lo die sis del mes de setembre, any de la Nativitat del Senyor mil set-cents seixanta y dos.

Inventari de la heretat y béns que foren del reverent Anton Llavina, quoniam, prevere en la parroquial iglesia de la vila de Santa Coloma de Centelles, Bisbat de Vich, resident. Pres per los reverents Francesch Canas, Joseph Prat, Jordi Estrada, preveres, tots en dita iglesia de Centelles residents, y Joan Llavina, parayre de dita vila de Centelles, com a marmassors, y executors del testament y última voluntat del dit quoniam reverent Anton Llavina per est elegits y anomenats ab son últim y válido testament que feu y firmà en poder del notari avall escrit, lo die vuyt del mes de agost pròxim passat. En la qual heretat se troban los béns y cosas infrascrits, y següents:

En la cambra de las casas que habitava dit defunct, situadas en dita vila de Centelles, y en lo carrer vulgarment anomenat de Sant Antoni, se ha trobat lo següent:

[...]⁵⁴

Ítem, un relotge de esperit de ferro, ab sa caixa, usat.

[...]⁵⁵

5

1764, febrer, 14, Centelles

Agustí Vidal, prevere i rector de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha unit en matrimoni a Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, amb Teresa Coromines i Castellar, donzella de Centelles. La benedicció nupcial tindrà lloc el dia 20 de febrer del mateix any.

AEV, APSCC, C/2, anys 1749-1809, f. 42v.

Die decima quarta mensis februaris, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo sexagesimo quarto, in ecclesia parochiali Sancte Columbe de Centellas Vicensis Diocesis.

Ego, Augustinus Vidal, Sacra Theologia doctor, presbiter et rector eiusdem ecclesia, dispensati ab Illustrissimi Vicarii Generali et Officiali Vicensi per suas litteras emanatas a Curia Vicariatus Ecclesia Vicensis die decima tertia eorundem mensis et anni monitionibus matrimonii concordati per et inter Josephum Casanovas, juvenem orologiarium oppidi de Centellas, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, lane paratorii dicti oppidi, et Francisce Casanovas et Tolosa, conjugum viventium, ex una, et Teresiam Corominas, domicella, filiam legitimam et naturalem Salvadori Corominas, agricola parochie de Centellas, et Teresie Corominas et Castellar, conjugum viventium, partibus ex altera, et obtenta licentia ab eodem Illustrissimi Vicari Generali et Officiali sub eadem data qua supra, nulloque inter partii directo impedimento canonico, eosdem virum et mulierem separatim interrogavi, et intellecto eorum mutuo circa matrimonium consensu per verba de presenti expresso illos in idipsum conjunxi.

Presentibus pro testibus: Reverendo Paulo Sentias, presbitero residente in supra dicta ecclesia de Centellas, et Francisco Serra, monaco eiusdem.

Postea, die vigesima dicti mensis et anni, receperunt benedictionem nuptialem.

Non firmaverunt capitula matrimonialia.

6

1765, juliol, [Centelles] - 1766, juny, [Centelles]

Josep Sors i Mestre, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 2 sous i 3 diners a Josep Casanoves i Tolosa, rellotger, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 43 i 45.

Comtes que aporta Joseph Sors y Mestre de entradas y exidas, essent obrer junt ab Salvadó Churuminas, pagès, tots de la parroquial yglesia de Santa Coloma de Centellas dels primers de juliol de l'any 1765 fins als últims de juny de 1766.

[...]s⁶

A Joseph Casanovas, rellotjé, per tascons per adobar las canpanas y fer la copa dels anssanssers: 2 sous, 3 diners.

7

[1765], agost, 28, [Centelles]

Joaquim Vila, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Francesca, filla de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 7.

Die vigesima octava mensii augusti, anno et loco predicti.

Ego, Joachim Vila, Sacra Teologia doctor, presbiter et vicarius in dicta ecclesia, baptisavi Franciscam Magdalenam Columbam, filiam legitimam et naturalem Josephi Casanovas, horologiarum villa de Centellas, et Teresia Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Salvadoris Corominas, agricola parrochia de Centellas, et Francisca Casanovas, uxor Josephi Casanovas, lanae paratorum villa de Centellas.

8

[1766, desembre, 28, Centelles]

Pere Rossell, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Josep, nascut el mateix dia, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 33.

Dictis die, loco et anno.

Ego, Petrus Rossell, presbiter et vicarius ecclesia parochialis Sancta Columba de Centellas, baptisavi juxta ritum Sancta Romana Ecclesia Josephum Salvatorem Ignatium, eodem die natum, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, orologiarum dicta villa, et Tharesia Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Casanovas, parator lana villa de Centellas, et Theresia Corominas, uxor Salvatorum Corominas heredum Mansii Corominas parochia de Centellas.

9

1767, juny, [Centelles] - 1768, juny, [Centelles]

Vicenç Banyeres, pagès, i Jaume Blanch, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 6 sous a Josep Casanoves i Tolosa, rellotger, per una feina.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 50 i 52.

Comtas que aportan de entradas y exidas, essent obrers Vicens Banyeras, pagès, y Jaume Blanch, parayre de Centellas, tots obrers de la parroquial yglesia de Santa Coloma de Centellas, des dels últims de juny de 1767 a fins als últims de juny de 1768.

[...]⁵⁷

He pagat a Joseph Casanovas, rellotger, de fer un ganxet per al moniment: 6 sous.

10

1767, juliol, 8, Centelles

Els tutors i curadors dels pubills, fills i hereus del difunt Miquel Oliveres, pagès i hereu del mas Oliveres de la parròquia de Sant Pau de Montmany, el dia del seu òbit habitant al mas Mestre de Centelles, fan l'inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1767, f. 170v-174v.

Sia a tots notori.

Com en la parròquia de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, als vuyt dias del mes de juliol, any del naixament del Senyor de mil set-cents seixanta y set, per a evitar tota suspita de dolo y engany, y a fi de gozar dels privilegis que gozan los que prenen inventari, los tudors y curadors, quant més prest pugan, inventari tingan de pèndrer, els béns de aquells dels quals tutela o cura governan, a effecte que los béns dels mateixos pèdrer-se o ocultar-se no's pugan.

Per tant, Jaume Oliveras y Queralt, pagès de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga, Bisbat de Barcelona, Joseph Rovira, pagès hereu del Mas Rovira dels Cerdans de la parròquia de Sant Martí de Centellas de dit Bisbat de Vich, Joseph Boget, pagès hereu del Mas Boget de la parròquia de Sant Pau de Monmany de dit Bisbat de Barcelona, y Martí Rovira, paraire de la sobredita vila de Centellas, com a tudors, y en son cas, lloch y temps curadors de las personas y béns dels puvills, fills y hereus del quoniam Miquel Oliveras, pagès hereu del Mas Oliveras de la parròquia del dit Sant Pau de Monmany, lo dia de son òbit habitant en lo Mas Mestre de la parròquia de dita vila de Santa Coloma de Centellas, elegits y anomenats per dit diffunt, ab son últim y valido testament, que clos entrega al notari avall escrit als vint-y-sis dias del mes de novembre de l'any mil set-cents seixanta y quatre, que després de sa mort fou publicat per dit e infrascrit notari als quatre dias del sobredit mes de juliol del corrent any.

Constituhits personalment dins la casa de dit Mas Mestre, volent cumplir aquellas cosas que estan obligats mediant lo senyal de la creu, fan lo present inventari dels béns de dit Miquel Oliveras, lo qual ha tingut principi en lo dia, mes y any dalt dits y fi en lo últim dia que baix se mencionerà, los quals béns són los infraescrits y següents:

En la sala de dit Mas Mestre, ahont morí dit diffunt scituada en la parròquia de la vila de dita Santa Coloma de Centellas, se han trobat los mobles següents:

Primo un relotge ab sa caixa de fusta, pesos de ferro y demés guarniments, lo qual toca horas.

[...]⁵⁸

II

1767, octubre, 20, Centelles

Bartolomé Sarmiento, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Francesca i Josep, fills de Josep Casanoves i Tolosa, manyà de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 44 i 47.

Die vigesima mensis octobris, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo sexagesimo septimo.

Illustrisimus et Reverendisimus Dominus Frater Bartholomeus Sarmentero, episcopus Vicensis, in hac parochiali ecclesia villa Sancte Columbe de Centellas in actu visitationis, confirmavit sequentes:

[...]⁵⁹

- Francesca, filla de Joseph Casanovas, manyà, y de Theresa, muller sua. Padrina: Coloma Casanovas, donzella, filla de Miquel, notari. Tots de Centellas.
- Joseph, fill de Joseph Casanovas, manyà, y de Theresa, muller sua. Padrí: Francesc Nadal, estudiant. Tots de Centellas.

12

[1768], gener, 29, [Centelles]

Francesc Oller, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Antoni, fill de Francesc Casanoves i Planes, paraire de Centelles, i d'Antònia Planes. Fa de padrí Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles i oncle del batejat.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 61.

Die vigesima nona mensis januaris, anno et loco dictis.

Ego, Franciscus Oller, presbiter et vicarius ecclesie de Centellas, baptisavi Antonium Joannem Lupum, filium legitimum et naturalem Francisci Casanovas et Planas, lane paratoris ville de Centellas, et Antonie Casanovas et Planas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Casanovas, horologiarius ville de Centellas, et Maria Angela Vila, uxor Joannis Vila, agricole parochie Sancte Marie de Tagamanent Vicensis Diocesis.

13

[1768], març, 8, [Centelles]

S'ha enterrat a Josep, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, D/4, anys 1695-1775, f. 182v.

Die octava mensis martis, anno et loco dicti.

Fuit data sepultura ecclesiastica corpori Josephi, filii Josephi Casanovas, orologiarii ville de Centellas, et Taresie Casanovas et Corominas, eius uxoris, in infantia decessi.

14

1768, juny, 4, Tona

Paula Codina, vídua de Jaume Fontordera, pagès hereu del mas Fontordera de la parròquia de Sant Andreu de Tona, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1768, f. 183r-193v.

Sia a tots notori.

Com en lo Mas Fontordera de la parròquia de Sant Andreu de Tona, Bisbat de Vich, als quatre dias del mes de juny, any del naixement del Senyor mil set-cents seixanta y vuit, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Paula Fontordera y Codina, viuda de Jaume Fontordera, quoniam, pagès hereu del dit Mas Fontordera de la parròquia de dit Sant Andreu de Tona, com a thenutària de la universal heretat y béns que foren del dit quoniam mon marit, per mon dot, esponsalies y altres drets y crèdits que tinch y dech tenir en la mateixa heretat y béns [...] ⁶⁰, fas lo present inventari, lo qual ha tingut principi lo dia, mes y any dalt dits, y fi en lo últim dia que baix se mencionerà, los quals béns són los infraescrits y següents:

[...] ⁶¹

En la sala del mateix mas Fontordera:

Primo, una taula gran de freixa bona, un banch de alba de la llargària de la taula, bo, y un ganivet de taula, usat.

Ítem, tres banchs de espatllers, los dos llarchs, y lo altre curt, usats.

Item, vuyt cadiras de siti de boga, y dos de petites, usadas.

Ítem, un relotge de horas y quarts ab sa caixa, bo.

[...] ⁶²

15

[1768], desembre, 29, [Centelles]

Francesc Oller, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Josep, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 77.

Die vigesima nona mensis decembris, anno et loco dictis.

Ego, Franciscus Oller, presbiter et vicarius dicte ecclesie, baptisavi Josephum Franciscum Salvadorem, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, orologiarii ville de Centellas, et Taresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Corominas, juvenis, agricola et filius Salvadori Corominas, agricole parrochie de Centellas, et Teresie Corominas et Pou, eius uxoris, et Antonia Planas et Casanovas, uxori Francisci Casanovas et Planas, lane paratoris ville de Centellas.

16

[1770], desembre, 12, [Centelles]

Pere Rossell de la Roca, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Pere, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 107.

Die duodecima mensis decembris, anno et loco predictis.

Ego, Petrus Rossell de la Roca, presbiter et vicarius ecclesia parochialis ville Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Diocesis, baptisavi juxta ritum Sancte Romane Ecclesie Petrum Josephum Thomam, heri natum, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, horologarii dicte ville, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Petrus Casanovas, juvenis serdius dicte ville, et Josepha Corominas et Vilar, uxor Josephi Corominas, heres mansi Corominas parrochie de Centellas, Vicensis Diocesis.

17

[1771], setembre, 29, [Centelles]

S'ha enterrat a Pere, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, D/4, anys 1695-1775, f. 201r.

Die vigesima nona mensis septembris, anno et loco dictis.

Fuit data sepultura ecclesiastica corpori Petri, filii Josephi Casanovas, orollogiarii ville de Centellas, et Teresie Casanovas et Corominas, eius uxoris, in infantia decessi.

18

[1772, juny, 29, Centelles] – [1773, juny, 27, Centelles]

Vicenç Banyeres, pagès, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 2 lliures, 18 sous i 9 diners a Josep Casanoves i Tolosa, manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 72 i 73.

Se ha pagat lo següent:

[...] ⁶³

Ítem, al manyà Casanovas per tres barras de ferro per la vidriera y algunas xavetas: 2 lliures, 16 sous, 3 diners.

[...] ⁶⁴

Ítem, al dit manyà per un adop de la clau del campanà y de un ferro de una campana: 2 sous, 6 diners.

19

[1772], novembre, 22, [Centelles]

Francesc Oller, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Maria, filla de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 142.

Die vigesima secunda mensis novembris, anno et loco dictis.

Ego, Franciscus Oller, presbiter et vicarius dicte ecclesie de Centellas, baptisavi Mariam Rosam Teresiam, filiam legitimam et naturalem Josephi Casanovas, orologiarium ville de Centellas, et Teresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Franciscus Casanovas, lane parator eiusdem ville, et Maria Fortuny et Corominas, uxor Joannis Fortuny, lane paratoris relate ville.

20

1773, juny, 20, Tagamanent

Maria Serrarrica, vídua de Pere Agustí, pagès hereu del mas Agustí de la parròquia de Santa Maria de Tagamanent, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1773, f. 222r-226r.

Sia notori.

Com en lo Mas Agustí de la parròquia de Santa Maria de Tagamanent, Bisbat de Vich, lo dia vint del mes de juny, any del naixament del Senyor del mil set-cents setanta y tres, per a evitar tota supsita de dolo y engany, jo, Maria Agustí y Serrarrica, viuda de Pere Agustí, quoniam, pagès hereu de dit Mas Agustí de dita parròquia de Tagamanent, com a thenutària de la universal heretat y béns que foren de dit quoniam mon marit, per mon dot, esponsalia y altres drets y crèdits que tinch y dech tenir en la mateixa heretat y béns [...] ⁶⁵, fas lo present inventari, lo qual ha tingut principi y fi en los dia, mes y any dalt dits, los quals béns són los infraescrits y següents:

[...] ⁶⁶

En la sala de la casa de dit Mas Agustí:

Primo, una taula gran, bona.

Ítem, dos banchs de petges, dolents.

Ítem, un banch de espatllers, nou.

Ítem, un rellotge de horas, usat.

[...] ⁶⁷

21

1773, setembre, 19, [Sant Quirze Safaja]

*Josep Barnils i Joan Torrents, obrers de l'església parroquial de Sant Quirze Safaja, han pagat 1 lliura a Josep Casanoves i Tolosa, relloger de Centelles, per ferramenta.*⁶⁸

AEV, APSQS, G/3, Obra, anys 1695-1769, pàg. 402 i 403.

Exida o descàrrech donat per Joseph Barnils i Joan Torrents, obrers que han estat des de 29 octubre 1772 fins a 19 novembre 1775, de tot lo per ells gastat i pagat durant dit temps.

[...]⁶⁹

Ítem, a 19 setembre 1773 se ha pagat per cera al candelero, vint-i-sis lliuras quatre sous i tres. Consta de recibo signat número 2: 26 lliures, 4 sous, 3 diners.

Ítem, han pagat dits obrers per cera se ha gastat en tot lo temps de sa administració a Margarida Febrer de Centellas, la quantitat de noranta lliuras, quinze sous i sinch diners. Consta de recibo signat número 3. Són: 90 lliuras, 15 sous, 5 diners.

Ítem, han pagat a Joseph Casanovas, relloger de Centellas, per ferramenta, una lliura. Consta de recibo signat de número 4. Són: 1 lliura.

22

[1773], novembre, 22, [Centelles]

S'ha enterrat a Francesca, filla de Josep Casanoves i Tolosa, relloger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, D/4, anys 1695-1775, f. 210r.

Die vigesima secunda mensis novembris, anni dicti.

Fuit data sepultura ecclesiastica corpori Francisca Casanovas, domicella, filia Josephi Casanovas, horologarii ville Sancte Columbe de Centellas Vicensis Diocesis, et Theresie Casanovas et Corominas, conjugum viventium. Recepti omnia sacramenta Sancte Matris Ecclesie.

23

[1775], octubre, 29, [Centelles]

Pere Rossell de la Roca, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Margarida, filla de Josep Casanoves i Tolosa, relloger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 198.

Die vigesima nona mensis octobris, anno et loco dictis.

Ego, Petrus Rossell de la Roca, presbiter et vicarius ecclesia parochialis ville Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Diocesis, baptisavi juxta ritum Sancte Romane Ecclesie Margaritam Columbam Theresiam, eodem die natam, filiam legitimam et naturalem Josephi Casanovas, orologarii dicte ville, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Joannis Fortuny, parator lane dicte ville, et Margarita Boxer, uxor Josephi Boxer textoris lane dicte ville.

24

1777, gener, 5, Sant Miquel Sesperxes

Maria de Clascar i Garfis, vídua de Francesc Soler del Coll, pagès hereu del mas Soler del Coll de la parròquia de Sant Miquel Sesperxes, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1777, f. 10v-15v.

Sia a tots notori.

Com en lo mas Soler del Coll de la parròquia de Sant Miquel Sesperges, suffragànea de la iglesia parroquial de Sant Martí de Centellas, Bisbat de Vich, lo dia sinch del mes de janer, any del naixament del senyor mil set-cents setanta y set, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Maria Soler del Coll de Clascar y Garfis, viuda de Francesch Soler del Coll, pagès hereu de dit Mas Soler del Coll, de dita parròquia de Sant Miquel Sesperges, suffragànea de la iglesia parroquial de dit Sant Martí de Centellas, com a thenutària de la universal heretat y béns que foren de dit mon marit, per mon dot, esponsalies y altres drets, y crèdits [...]º, fas lo present inventari, lo qual ha tingut principi y fi en los dia, mes y any sobredits, los quals béns són los infraescrits y següents:

[...]º

En la sala de dita casa del Mas Soler del Coll se ha encontrat lo següent:

Primo, una taula ab dos banchs de espatllers, tot usat.

Ítem, un relotge despertador ab sa caixa.

[...]º

25

[1777], desembre, 7, [Centelles]

Pere Rossell de la Roca, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Anton, fill de Josep Casanoves i Tolosa, artesà de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar. Fa de padrí Josep Casanoves i Coromines, germà del batejat.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 247.

Die septima mensis decembris, anno et loco dictis.

Ego, Petrus Rossell de la Roca, presbiter et vicarius ecclesie parochialis ville Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Diocesis, baptisavi juxta ritum Sancte Romane Ecclesie Antonium Salvadorum Gabrielem, eodem die natum, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, serdii ville de Centellas, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Casanovas, juvenis, filius dietorum conjugum, et Maria Salada et Casanovas, uxor Josephi Salada, textoris lane dicte ville.

26

[1778, juny, 30, Centelles] – [1779, juny, 29, Centelles]

Salvador Coromines, pagès, i Salvador Prat, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 1 lliura, 13 sous i 9 diners a Josep Casanoves i Tolosa, serraller, per una feina.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 82.

He hantregat a Josep Casanovas, sarrallé, per adobar la campana: 1 lliura, 13 sous, 9 diners.

27

1778, agost, 12, Centelles

Antonio Manuel de Hartalejo, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Josep, Anton i Margarida, fills de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 258, 261 i 262.

Die duodecima mensis augusti, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo septuagesimo octavo.

Illustrisimus et Reverendisimus Dominus Frater Antonius Manuel de Hartalejo, episcopus Vicensis, in hac parochiali ecclesia ville Sancte Columbe de Centellas in actu visitationis, confirmavit sequentes:

[...] ⁷³

- Joseph, fill de Joseph Casanovas, rellotger de Centellas y de Theresa Casanovas, muller sua. Padrí: Joan Fortuny.

[...] ⁷⁴

- Anton, fill de Joseph Casanovas, rellotger de Centellas y de Theresa Casanovas, muller sua. Padrí: Fausto Fàbregas.

[...] ⁷⁵

- Margarida, filla de Joseph Casanovas, rellotger de Centellas y de Theresa Casanovas, muller sua. Padrina: Antònia Rossell.

28

1779, març, 5, Aiguafreda

Els tutors i curadors dels pubills, fills i hereus del difunt Joan Aregall, pagès de Sant Martí d'Aiguafreda, fan inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1779, f. 39v-43v.⁷⁶

En lo sobredit lloch de Aiguafreda, lo dia sinch del mes de mars del mateix any mil set-cents setanta y nou, continuant lo present inventari.

En la sala de la dalt expressada casa se ha trobat:

Primo, un rellotge guarnit ab sa caixa de fusta, que toca horas y quarts.

[...]⁷⁷

29

[1780], abril, 7, [Centelles]

Francesc Oller, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Coloma, filla de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Corominas i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 309.

Die septima mensis aprilis, anno et loco dictis.

Ego, Franciscus Oller, presbiter et vicarius dicte ecclesie de Centellas, baptisavi Columbam Franciscam Josepham, filiam legitimam et naturalem Josephi Casanovas, horologiorum faber ville de Centellas, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuere patrini: Josephus Fortuny, juvenis et filius Joannis Fortuny, lane paratoris dicte ville et Marie Fortuny et Corominas, conjugum, et Columba Duran et Casanovas, uxor Josephi Duran, agricole parochie Sancti Quirici Safaja, Vicensis Diocesis.

30

1780, juny, 25, Centelles – 1781, juny, 30, Centelles

Tomàs Banyeres, pagès, i Jaume Terrades, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 17 lliures i 2 diners a Josep Casanoves i Tolosa, manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 84 i 85.

Compta de lo que ha entrat y axit en la obra de la parroquial iglesia de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, de des de 25 de juny 1780 a 30 de juny 1781, essent obrers Thomàs Bañeras, pagès, y Jaume Terradas, paraire.

[...]⁷⁸

Al manyà Joseph Casanovas per diferents treballs: 17 lliures, 2 diners.

31

1780, setembre, 28, Bertí

Els tutors i curadors de Josepa Traver i Pereres del Bach, pubilla i hereva del difunt Josep Traver, pagès hereu del mas Traver de la parròquia de Sant Pere de Bertí, fan inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1780, f. 209r-211r.⁷⁹

En las casas del sobredit Mas Traver de la parròquia de dit Sant Pere de Bertí, als vint-y-vuit dias del dit mes de setembre del mateix any mil set-cents y vuytanta, dit inventari continuant.

[...] ⁸⁰

En la sala de dit Mas Traver se ha encontrat:

Primo, un llit de banchs y posts, guarnit ab sa màrfega, una flassada, dos llansols de estopa y un coixí, tot usat.

Ítem, una caixa dins la qual si han trobat dos dotsenas de plats, vuyt platas, entre grans y petites, sis xicras y sis escodellas, tot de pisa.

Ítem, una caixa que serveix per posar pansas y prunas.

Ítem, un relotge despertador, y una panera per posar lo pa.

[...] ⁸¹

32

1781, octubre, 19, Centelles - 1781, octubre, 21, Centelles

Antonio Manuel de Hartalejo, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Coloma, filla de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 333 i 339.

Die decima nona, die vigesima et die vigesima prima mensis octobris, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo octogesimo primo.

Illustrisimus et Reverendisimus Dominus Domnus Frater Antonius Manuel de Hartalejo, episcopus Vicensis, in hac parochiali ecclesia Sancte Columbe de Centellas in actu visitationis, confirmavit in dictis tribus diebus sequentes:

[...] ⁸²

- Coloma, filla de Joseph Casanovas, rellotger de Centellas, y de Theresa Casanovas, muller sua.
Padrina: Theresa Fortuny, donzella.

33

1782, gener, 10, Centelles

Joaquim Vila, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Francesc, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 346.

Die decima mensis januarii, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo octogesimo secundo in sacro fonte baptismali ecclesie parochialis Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Diocesis.

Ego, Joachim Vila, Sacra Teologia doctor, presbiter et vicarius dicte ecclesie, baptisavi juxta ritum Sancte Romane Ecclesie, Franciscum Josephum Salvadorum, hodie natum, filium legitimum et

naturalem Josephi Casanovas, horologiarii ville de Centellas, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Casanovas, juvenis lane parator dicte ville, et Hyeronima Falgueras, uxor Josephi Falgueras, agricole parochie de Centellas.

34

[1782], octubre, 12, [Centelles]

S'ha enterrat a Coloma, filla de Josep Casanoves i Tolosa, ferrer de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, D/5, anys 1776-1810, f. 30r.

Die duodessima octobris, anno et loco dictis.

Fuit data sepultura ecclesiastica corpori Columba Casanovas, filia Josephi Casanovas, fabri ferrarii, et Teresia Casanovas et Corominas, uxoris eius, dicte villa.

35

1783, juliol, 7, Centelles

Josep Casanoves i Tolosa, manyà de Centelles, reconeix que Joan Fortuny i Verdaguer, paraire de Centelles, li ha donat 200 lliures barceloneses de part de Salvador i Josep Coromines, sogre i cunyat seus.

AEV, ANV-127, MIQUEL CORRIOLS I CASANOVES, f. 255v-256r.

Jo, Joseph Casanovas, manyà de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, de mon grat y certa ciència, confesso y regonesch a Joan Fortuny y Verdaguer, parayre de dita vila, present, que per Salvador Corominas y Joseph Corominas, pare y fill, pagesos, hereus del Mas Corominas de la parròquia de dita Santa Coloma de Centellas, y al preu o entrada de l'establiment per dits pare y fill Corominas a son favor otorgat ab altre acte en poder de l'infrascrit notari, rebut lo die tres del present mes y any, de un tros de terra de pertinèncias del mateix Mas Corominas llargament en dit acte de establiment designat y confrontat, y en virtut de facultat a ell ab lo predit acte de establiment concedida en diner comptant a mas voluntats antes de la firma de la present y baix pacte de la infrascrita cessió de drets, he rebut de ell la quantitat de dos-centas lliuras moneda barcelonesa, y me serveixen en paga de consemblants que me devia dit Salvador Corominas com consta de acte de debitori de la mateixa quantitat que me tenia firmar en poder de Joan Castellar, notari públic de la present vila, als catorze del mes de novembre de mil set-cents setanta y dos, qual acte de debitori ab las obligacions en ell contingudas, casso y anulho.

Y aixís, renunciant a la excepció de la non numerata pecunia y a la general del dret, no sols firmo àpocha de la referida quantitat, sí que també sens emperò evicció ni obligació alguna de mos béns, cedesch al nomenat Joan Fortuny tots mos drets y accions, en virtut dels quals puga defensar lo insinuat establiment contra qualsevols personas y altrament usant dits drets cedits com millor li convinga. Constituhint-lo per dit fi procurador com en cosa pròpria.

Y ho firmo en la referida vila de Centellas lo die set del mes de juliol any de la nativitat del Señor mil set-cents vuytanta y tres.

Essent presents per testimonis: Pere Cerdà y Putguriguer, pagès, de dita parròquia de Centellas, y Jaume Blanch, menor, parayre de la expressada vila.

Y lo dit otorgant, conegut de mi, lo notari infrascrit, se subscriu del que fas fee.

Joseph Casanovas.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

36

[1784], octubre, II, [Centelles]

Pere Màrtir Estrada, prevere de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Domènec, fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar. Fan de padrins Josep Casanoves i Coromines i Margarida Casanoves i Coromines, germans del batejat.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 393.

Die undecima mensis octobris, anno et loco dictis.

Ego, Petrus Martir Estrada, presbiter ville Sancte Columbe de Centellas, Vicensis Diocesis vicarius, juxta Sancte Romane Ecclesie ritum solemniter baptisavi Dominicum, Petrum et Salvadorum, hodie natum, filium legitimum et naturalem Josephi Casanovas, horologiarii, et Theresie Casanovas et Corominas, eius uxoris.

Fuerunt patrini: Josephus Casanovas, juvenis, et Margarita Casanovas, domicella, fratres baptisati. Omnes ville de Centellas.

37

1786, juny, I, [Centelles]

Ignasi Subirana, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 18 lliures, 12 sous i 3 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), rellotger, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1757-1892, pàg. 228.

Tinch rebut del doctor Ignasi Subirana, obrer, 18 lliures, 12 sous, 3 diners: las diset y un sou per ferros de la orga, lo demés per treballs de la iglesia.

És ver y ho firmo vui, die II de juny de 1786.

Joseph Casanovas, rellotjé.

38

1786, setembre, 2, Centelles

Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, signa capítols matrimonials amb Teresa Coromines i Castellar.

AEV, ANV-129, MIQUEL CORRIOLS I CASANOVAS, f. 191-192.

De y per rahó del matrimoni en fas de la Santa Mare Iglesia ja celebrat y consumat per y entre Joseph Casanovas, relotger de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de⁸³, fill legítim y natural de Joseph Casanovas, paraire de dita vila, y de Francesca Casanovas y Tolosa, cònjuges vivents, de una part, e Theresa Casanovas y Corominas, muller de dit Joseph Casanovas, filla emperò legítima y natural de Salvador Corominas, pagès, duenyo del Mas Corominas de la parròquia de Santa Coloma de Centellas, y de Theresa Corominas Castellar y Savell, muller sua, difunta, de part altre.

Són estats, firmats y jurats los capítols matrimoniales següents:

Primerament, lo dit Salvador Corominas y Joseph Corominas, pagès, hereu de dit Mas Corominas, pare y fill, per lo molt amor aportan a la dita Theresa, filla y germana sua respective, y per contemplació de dit matrimoni per totas, és a saber, parts de heretat y legítimas suas, paterna y materna, y son suplement per la part y porció a ella tocant y pertanyent en lo creix, augment o donació per noces per dit son pare fet a la dita quoniam mare sua en temps de llurs núpcias a favor dels fills de dit matrimoni estipulat en cas y satisfacció de aquellas dos-centas lliuras barcelonesas de que dita quoniam Theresa Corominas, mare sua, li'n feu donació en poder de l'infrascrit notari lo die quinse del mes de juny de l'any mil set-cents seixanta y set, y generalment de tots y altres qualsevols drets y accions a la predita Theresa tocants y pertanyents, y que tocar li pugan ara y en lo esdevenidor sobre la heretat y béns, e dits pare y mare seus, tant per las ditas com per altres qualsevols causas y rahons, y altrament de sa espontànea voluntat, donan a la predita Theresa, filla y germana sua, com a ben mereixent, present y baix acceptant, y als seus y a qui ella voldrà a sas voluntats, dos-centas y cinquanta lliuras moneda barcelonesa, pagadoras de comtants lo die present a la dita Theresa, és ver ella al dit Joseph Casanovas, son marit, és a saber, en quant a dos-centas lliuras per los drets de pare y mare, y las restants cinquanta lliuras per consemblants que dit Joseph Casanovas ne gastà per los vestits de dita muller sua, e prometen y juran que la present donació tindrem sempre per agradable y no la revocaran per algun motiu [...]»⁸⁴

Y ho firmam en la mateixa vila de Centellas lo die dos del mes de setembre any de la nativitat del Senyor mil set-cents vuitanta-sis.

Essent presents per testimonis: Joseph Pradell, escrivent de dita vila, y Domingo Espona, passamaner de Vich.

Y jo, lo infrascrit notari, conech a dits otorgants, los quals se subscriuen, a excepció de la dita Theresa que per diu no sap escriurer per ella, se firma un dels testimonis del que fas fe.

Y de haver-los cercionat que de esta escriptura se ha de vèndrer la rahó dins lo termini de un mes en lo offici de hipotecas de Vich segons lo disposat per sa Magestat ab Real Pragmàtica.

Joseph Casanovas.

Salvador Corominas.

Joseph Corominas.

Joseph Pradell, testimoni.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

1786, setembre, 2, Centelles

Josep Casanoves i Tolosa, relotger de Centelles, i Teresa Coromines i Castellar, cònjuges, confessen haver rebut 210 lliures a compte del dot.

AEV, ANV-129, MIQUEL CORRIOLS I CASANOVAS, f. 196.

Nosaltres, Joseph Casanovas, relotger de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, y Theresa Casanovas y Corominas, cònjuges, de nostre libera voluntat, confessam y regoneixem als administradors de la causa pia fundada per lo reverent doctor Joseph Vila, quoniam, prevere y rector, encara que ausent, y per ells y altres que convinga lo notari infrascrit, acceptant que per Salvador Corominas y Joseph Corominas, pare y fill, pagès de la parròquia de dita vila, y per la paga del preu del censal de capital dos-centes y deu lliuras moneda barcelonesa per dits pare y fill Corominas a favor de dits administradors, venut y originalment creat ab altre acte en poder de l'infrascrit notari, rebut lo die present, y en virtut de facultat a ells ab lo mateix acte de censal concedida, en lo modo infrascrit y baix pacte de la cessió de drets baix contenguda, havem rebut de dits administradors la quantitat de dos-centas y deu lliuras moneda barcelonesa, y serveixen a mi, dita Theresa, a compte de aquellas dos-centas y cinquanta lliuras de dita moneda que dits pare y fill Corominas han donat y pagar promès a mi, dita Theresa, filla y germana sua respective, per contemplació de mon matrimoni, y jo he aportat per dot a dit mon marit, com consta tot dels capítols matrimonials entre nosaltres dits cònjuges, fets y firmats, rebuts en poder de l'infrascrit notari lo die present.

Lo modo de la paga de ditas dos-centas y deu lliuras barcelonesas és que aquellas he rebut jo, dit Joseph Casanovas, de voluntat de ma muller en diner comptant a mas voluntats y per mans de tercera persona.

Y renunciant a la excepció de la non numerata pecunia y a la present del dret, no sols firmam àpocha de dita quantitat, sí que també sens evicció ni obligació alguna, donam y cedim als dits administradors tots nostres drets y accions en virtut dels quals pugam defensar lo referit censal contra qualsevols personas, y altrament sian de dits drets com millor los convinga, constituhint-los per dit fi procuradors com en cosa pròpia.

Y ho firmam en la mateixa vila de Centellas lo die dos del mes de setembre any de la nativitat del Senyor de mil set-cents vuitanta y sis.

Essent presents per testimonis: Joseph Pradell, escrivent de dita vila y Domingo Espona, passamaner de Vich.

Y dit Joseph Casanovas se subscriu y, per dita Theresa sa muller, se firma un dels testimonis, per no saber ella de escriurer, del que fas fe y de conèixer a dits otorgants.

Joseph Casanovas.

Joseph Pradell, testimoni.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

40

1786, octubre, 23, Centelles - 1786, octubre, 24, Centelles

Francesc de Veyan i Mola, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Domènec i a Francesc, fills de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 440, 454 i 455.

Die vigesima tertia et vigesima quarta mensis octobris, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo octogesimo sexto.

Illustrisimus et Reverendisimus Dominus Dominus Franciscus Aveyan et Mola, episcopus Vicensis, in hac parochiali ecclesia Sancte Columbe de Centellas in actu visitationis, confirmavit in dictis duobus diebus sequentes:

[...] ⁸⁵

- Domingo Casanovas, fill de Joseph, rellotger, y de Theresa Corominas. Padrí: Joseph Fortuny, fadrí parayre.

[...] ⁸⁶

- Francesch Casanovas, fill de Joseph, rellotger, y de Theresa Corominas. Padrí: Joseph Casanovas, fadrí.

41

1789, desembre, 29, [Centelles]

Jaume Casadevall, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Maria Anna, filla de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar. Fan de padrins Domènec Casanoves, fill de Pere Casanoves, manyà de Barcelona, i Margarida Casanoves i Coromines, germana de la batejada.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 525.

Die vint-y-nou de desembre de l'any mil set-sents noranta.

Jo, Jaume Casadevall, presbiter y vicari de Santa Coloma de la vila de Centellas, Bisbat de Vich, segons el ritu de Santa Mare Iglesia solemnement he batejat a Maria Anna Manuela, del die antes nada, filla legítima y natural de Joseph Casanovas, rellotgé, y de Theresa Casanovas y Corominas.

Foren padrins: Domingo Casanovas, fill de Pere Casanovas, manyà de Barcelona, y de Manuela Casanovas, y Margarida Casanovas, germana de la batejada.

42

1791, abril, 20, Centelles – 1791, juliol, 3, Centelles

Felip Fortuny, pagès, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat II lliures, I sou i 6 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), rellotger, per unes reixes.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 109 i 110.

Compte que dóna Feliph Fortuny, pagès, de lo que ha administrat de l'obra de la iglesia de Centellas des de 20 abril fins a 3 juliol de 1791.

[...] ⁸⁷

Al referit Joseph Ollich, fuster, per los treballs de fer las reixas de la capella del Sagrament y las del pujant al cor: 15 lliures.

A Joseph Casanovas, relotger, per la ferramenta de las sobreditas reixas: 11 lliures, 1 sou i 6 diners.

43

[1791, juny, 29, Centelles] – [1792, juliol, 4, Centelles]

Josep Sors i Prat i Josep Coromines, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 5 lliures i 10 sous a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per unes feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 112.

A Joseph Casanovas, manyà, per treballs: 5 lliures, 10 sous.

44

1791, juliol, 11, Centelles

Felip Fortuny, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 11 lliures, 1 sou i 6 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), relotger, per unes reixes. D'altra banda, Josep Casanoves signa un rebut a nom de Josep Ollich, fuster de Centelles, atès que aquest darrer no sap escriure.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 229.

Tinch rebut de Felip Fortuny, obrer, 11 lliures, 1 sou, dich onse lliuras, un sou y sis diners, y són per los ferros he treballats per las rexas de la capella del sagrament y del pujant al cor. Y ho firmo.

Centellas, 11 de juliol de 1791.

Josep Casanovas, relotjé.

Confesso jo, Joseph Ollich, fuster de la vila de Centellas, que tinch rebut de Felip Fortuny, obrer, 15 lliures, dich quinze lliuras, y me serveixen en satisfacció de tots los treballs he fet en compòndrer las rexas de la capella del Sagrament, y del pujant del cor; com y també de tot quant la obra me estés divent dins al die present.

Y per no saber escriurer, dono facultat de firmar per mi a Joseph Casanovas, relotger.

Centellas, 11 juliol de 1791.

Per Joseph Hollich, firmo jo, Joseph Casanovas, relotjé.

45

1792, juliol, 8, Centelles - 1792, juliol, 9, Centelles

Francesc de Veyan i Mola, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Maria Anna, filla de Josep Casanoves i Tolosa, relotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 572 i 581.

Die octava et nona mensis julii, anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo nonagesimo secundo.

Illustrisimus et Reverendisimus Dominus Domnus Franciscus Aveyan et Mola, episcopus Vicensis, in hac parochiali ecclesia Sancte Columbe de Centellas in actu visitationis, confirmavit in dictis duobus diebus sequentes:

[...]⁸⁸

- Maria Anna Casanovas, filla de Joseph Casanovas, relotger, y de Theresa Casanovas y Corominas. Padrina: Francisca Salada, de Centellas.

46

1792, agost, 9, [Centelles]

Josep Sors i Prat, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 1 lliura i 4 sous a Josep Casanoves (i Tolosa?) per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 231.

Tinch rebut de Joseph Sorts y Prat, obrer, la quantitat de 1 lliura, 4 sous, qual import és de treballs tinch fets per dita obra.

Agost, a 9 de agost 1792.

Joseph Casanovas.

47

[1792, agost, 15, Centelles]

Pere Sardà i Puigxoriguer, pagès, i Joaquim Vila i Solà, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 13 sous i 6 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), serraller, per unes feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 114.

A Josep Casanovas, serraller, per adobar la creu de la sacristia y una clau: 13 sous, 6 diners.

48

1794, gener, 15, Sant Martí de Centelles

Marianna Riembau, vídua de Josep Castellar Savell i Pou, hereu del mas Pou de la parròquia de Sant Martí de Centelles, i Josep Castellar Savell Pou i Riembau, fill de l'anterior, fan inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1794, f. 28v-32r.

Sia notori.

Com en la casa del Mas Pou de la parròquia de Sant Martí de Centellas, Bisbat de Vich, lo dia quinze del mes de janer any del naixament del Senyor de mil set-cents noranta y quatre nosaltres, Marianna Castellar Savell Pou y Riembau, viuda de Joseph Castellar Savell y Pou, pagès hereu de dit Mas Pou, [...]º y Joseph Castellar Savell Pou y Riembau, pagès de la predita parròquia, en nom de hereu [...]º, mare y fill volent gozar dels privilegis, preheminèncias y prerrogativas que gozan los que prenen inventari, mediant lo senyal de la creu, fem lo present inventari, lo qual ha tingut principi y fi en los dia, mes y any sobredits, los quals béns són los infrascrits y següents:

[...]º

En la sala se ha enconrat:

Primo, una taula gran ab un calaix, usada.

Ítem, dos banchs, usats.

Ítem, quatre cadiras de fusta y un relotge de quarts y horas.

[...]º

49

[1794, juny, 29, Centelles] – [1795, juny, 30, Centelles]

Miquel Coll i Ollich, pagès, i Joaquim Vila i Solà, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 3 lliures, 1 sou i 3 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 119.

Per pagar a Joseph Casanovas, manyà, per tots los treballs ha fet de son ofici per la parroquial iglesia, junt: 3 lliures, 1 sou, 3 diners.

50

1796, febrer, 1, Centelles

S'ha enterrat a Anton Casanovas, fadrí, manyà i fill de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i de Teresa Coromines i Castellar.

AEV, APSCC, D/5, anys 1776-1810, f. 97r.

Dia primer del mes de febrer de l'any mil set cents noranta y sis.

Fou donada sepultura eclesiàstica en lo cementiri de la parroquial iglesia de Santa Coloma de la vila de Centellas, Bisbat de Vic, al cadàver de Anton Casanovas, fadrí manyà de dita vila, fill de Joseph Casanovas y Corominas, cònjuges vivents. Rebé tots los Sants Sagraments de Nostra Santa Mare Iglesia y no feu testament.

51

[1796, juny, 29, Centelles]

Josep Falgueres, pagès, i Francesc Vila i Plà, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 1 lliura, 19 sous i 3 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 122.

Per satisfer a Joseph Casanovas, manyà, per diferents treballs fets en la parroquial iglesia: 1 lliura, 19 sous, 3 diners.

52

[1797, juny, 30, Centelles] - [1798, juny, 29, Centelles]

Adjutori Pratmarsó i Josep Pujol i Clerch, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 8 lliures, 4 sous i 3 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 127.

Per los treballs a Joseph Casanovas, manyà: 8 lliures, 4 sous, 3 diners.

53

[1797, juliol, 1, Centelles]

Josep Falgueres, pagès, i Francesc Vila i Plà, paraire, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 6 lliures, 9 sous i 1 diner a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 125.

Per satisfer a Joseph Casanovas, manyà, tots los treballs per ell fets en la iglesia en lo decurs de l'any: 6 lliures, 9 sous, 1 diner.

54

[1798, juny, 30, Centelles] - [1799, juny, 29, Centelles]

Josep Sors i Prat i Jaume Puig i Prat, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 4 lliures, 13 sous i 9 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 128.

Per treballs del menya Casanovas: 4 lliures, 13 sous, 9 diners.

55

1798, juliol, 21, [Centelles]

Josep Pujol, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 8 lliures, 4 sous i 3 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 233v.

Tinch rebut de Joseph Pujol, obrer, vuit lliuras, quatre sous y tres diners, dich 8 lliures, 4 sous y 3 diners, y són per los treballs de manyà tinch fet per la iglesia en lo any 1797.

Vuy, als 21 de juliol 1798.

Josep Casanovas, mania.

56

1799, desembre, 1, Sant Fructuós de Balenyà

Maria Vall-llosera, vídua de Jacint Verdaguer, pagès de Balenyà, i Josep Verdaguer i Vall-llosera, fill de l'anterior, fan inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1799, f. 310r-314r.

Sia notori.

Com en la casa dita Casa Verdaguer de la parròquia de Sant Fructuós de Balenyà, Bisbat de Vich, lo dia primer del mes de desembre any del naixament del Senyor de mil set-cents noranta y nou, per a evitar tota suspita de dolo y engany, nosaltres, Maria Verdaguer y Vall-llocera, viuda de Jacintho Verdaguer, pagès de dita parròquia de Balenyà [...] ⁹³ y Joseph Verdaguer y Vall-llocera, jove, pagès de la relatada parròquia de Balenyà, hereu [...] ⁹⁴, fem lo present inventari, lo qual ha tingut principi y fi en los dia, mes y any sobredits, los quals béns són los infrascrits y següents:

[...] ⁹⁵

En la sala de la indicada casa se ha trobat:

Primo, una taula de alba ab son calaix, usada.

Ítem, una ganiveta de ferro, molt usada.

Ítem, tres banchs de espatllers de fusta de pollancre, usats.

Ítem, un relotge de quarts y horas, ab sa caixa de fusta, vell.

[...] ⁹⁶

57

1799, febrer, 22, Centelles

Teresa Coromines i Castellar, muller de Josep Casanoves i Tolosa, manyà de Centelles, fa testament.

AEV, ANV-139, MIQUEL CORRIOLS, 1799-1800, f. 41v-42v.

En nom de Nostre Senyor Déu Jesuchrist y de la Gloriosa e Humil Verge Maria, mare sua sia. Amén.

Jo, Theresa Casanovas y Corominas, muller de Joseph Casanovas, manyà de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, filla emperò legítima y natural de Salvador Corominas, pagès, dueño del mas Corominas de la parròquia de dita vila, y de Theresa Corominas Castellar y Savell, cònjuges, difunts, estant detinguda en lo llit de malaltia corporal de la qual temo morir, emperò per

la gràcia de Déu ab mon bon enteniment, entera memòria y clar parlar, volent disposar de mos béns, fas y ordeno lo present testament, última y derrera voluntat mia, en y ab lo qual elegesch en marmessors y de est mon testament executors al Reverent Salvador Corominas, prevere y resident de dita vila, a Joseph Corominas, pagès, dueño de dit mas Corominas, germans meus, y a dit mon marit, als quals junts, y cada hun de ells a solas, en falta dels demés, dono ple poder e cumplir lo present testament, com en ell trobaran per mi dispossat.

Primerament, vull y mano que tots mos deutes sien pagats. Elegesch la sepultura al cos meu fahedora en lo sementiri de la parroquial iglesia de dita vila, volent me sien celebrats en la mateixa iglesia los officis de enterro, novenal y capdeany de la caritat de quatre sous los primers y los altres de dos sous per cada prevere que hi acistirà, y que se me digan vuyt missas resadas, y tres de estas en ma agonia.

Ítem, deixo y llego a Margarida y a Marianna Casanovas, donzellas, fillas mias, en paga de la legítima materna y dels demés drets pugan pretèndrer sos mos béns vint-y-sinch lliuras barcelonesas, a cada una de ellas pagadoras.

Ítem, deixo y llego en paga dels mateixos drets a Domingo Casanovas, fill meu, quinse lliuras barcelonesas.

Ítem, deixo lo ple e enteoro usdefruit de la mia universal heretat y béns al dit Joseph Casanovas, marit meu, per tot lo temps de sa vida natural solament.

Tots los altres emperò béns meus, mobles e immobles, haguts y per haver, noms, veus, drets, forsas y accions mias universals, qualsevols y ahont se vulla que sien, y que me pertanyen, y pertanyeran en qualsevol part, per qualsevol causa o mutiu, deix y atorch, y hereu meu universal fas e constituesch a Joseph Casanovas, fill meu primogènit, si lo die de mon òbit viurà a sas voluntats, e si no viurà a sos fills que hereus seus universals haurà deixat.

Revocant y anul·lant ab lo present testament tots y altres qualsevols testaments y espècies de última voluntat per mi fins vuy fets y fetas en poder de qualsevols notaris, encara que en aquells y aquellas hi hagués qualsevols paraulas derogatòrias, volent que est mon testament a tots los altres prevalga y que si no val, presentat que valga per codicil, per aquella altre espècie de última voluntat que millor de dret tinga lloch. De la qual mia testamentària disposició, després de seguit mon òbit y no antes, vull me sien donadas las còpias me seran demanadas per los que pretendran tenir-hi interès.

Fet y firmat fou lo present meu testament en la sobredita vila de Centellas lo die vint-y-dos del mes de febrer, any de la Nativitat del Senyor mil setcents noranta y nou.

Essent presents per testimonis per boca pròpria de dita esta dona pregats: lo Reverent Pere Màrtir Estrada, prevere, y Jaume Coret Formen, los dos de la mateixa vila.

Y jo, lo infrascrit notari, conech a dita testadora y perquè diu no sap escriurer per ella, y de sa voluntat se firma un dels testimonis del que fas fee.

Pere Màrtir Estrada, prevere, testimoni.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

1799, març, 25, Centelles

S'ha enterrat a Teresa Corominas i Castellar, muller de Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles.

AEV, APSCC, D/5, anys 1776-1810, f. 110.

Dia vint-y-sinch de mars de mil set cents noranta nou.

En lo fosar de la iglesia parroquial de Santa Coloma de Centellas se donà sepultura eclesiàstica al cadàver de Taresa Casanovas y Corominas, muller de Joseph Casanovas, com consta del Llibre de Adventici de la Comunitat. Y se inserta aquí per averse olvidat en el seu respectiu lloch.

59

1799, març, 26, Centelles

Josep Casanoves i Corominas, manyà de Centelles, signa capítols matrimonials amb Magdalena Pujol i Vila, donzella dels Hostalets de Balenyà.

AEV, ANV-139, MIQUEL CORRIOLS, 1799-1800, f. 62-64.

De y per rahó del matrimoni Déu volent fahedor per y entre Joseph Casanovas, manyà de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, fill legítim y natural de Joseph Casanovas, manyà de dita vila, y de Theresa Casanovas y Corominas, muller sua, difunta, de una. E Magdalena Pujol, donzella, filla legítima y natural de Martí Pujol, fuster del lloch dels Hostalets de la parròquia de Sant Fructuós de Balenyà de dit Bisbat, y de Escolàstica Pujol y Vila, cònjuges, vivents, de part altre.

Són estats, firmats y jurats los capítols matrimonials següents:

Primerament lo dit Joseph Casanovas, major, per lo amor que aporta al nomenat Joseph Casanovas y Corominas, fill seu, y per contemplació del present matrimoni, y per després de sa mort, y ab los pactes infrascrits y no altrament, hereta y dóna y per títol de heretament y donació universal pura e irrevocable que's diu entre vius, otorga y concedeix al dit fill seu com a ben mereixent, present y baix acceptant, y ab seny y a qui ell voldrà perpetuament, totas y qualsevols casas, terras, honors, possessions, censos y altres qualsevols béns seus, mobles e immobles, haguts y per haver, noms, veus, drets, forsas y accions universals a dit donador pertanyents y espectants, ara y en lo esdevenidor en qualsevol part y per qualsevol motiu, la qual donació y heretament universal, fa lo dit donador aixís com millor dret tinga lloch ab los pactes següents:

Primo se reté y reserva per tot lo temps de la sua vida natural tot lo ple e íntegro usdefruit de totas las cosas sobredonadas y en la present donació compresas. Y aquellas tinga y possehesca per dret de usdefruit, sens estar obligat a prestar caució alguna, havent-ne emperò de usar a àrbitre de bon baró, y del mateix usdefruit se obliga a alimentar de tots los aliments per la salut necessaris de menjar y bèurer, calsar y vestir, tant en sanitat com en malaltia, pagant metges, medicinas y demés cosas per la salut necessàrias als dits esdevenidors cònjuges, fills y família llur, en cas ne tingan treballant, emperò ells en quant pugan a útil y profit de dit donador.

[...] ⁹⁷

Y ho firman en la sobredita vila de Centellas lo die vint-y-sis del mes de mars, any de la Nativitat del Senyor mil set-cents noranta y nou.

Essent presents per testimonis: Thomàs Bonay, parayre de dita vila, y Joseph Rossell, pagès de la parròquia de la mateixa vila.

Y jo, lo notari infrascrit, conech a dits otorgants, los quals se subscrihuen, y per la dita Magdalena, que diu no sap escriurer per ella, se firma un dels testimonis del que fas fee. Y de haver-los cerciorat que de esta escriptura se ha de pèndrer la rahó dins lo termini de un mes en lo officí de hipoteques de Vich, segons lo disposat per sa Magestat ab Real Pragmàtica.

Joseph Casanovas.

Joseph Casanovas, menor.

Martí Pujol.

Thomàs Bonai, testimoni.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

60

1799, abril, 7, Centelles

Jaume Casadevall, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha unit en matrimoni a Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, amb Magdalena Pujol i Vila, donzella de Sant Fructuós de Balenyà.

AEV, APSCC, C/2, anys 1749-1809, f. 208v.

Die set de abril de mil set-sents noranta-nou en la iglesia parroquial de Santa Coloma de la vila de Centellas, Bisbat de Vich.

Jo, Jaume Casadevall, prevere y vicari, de llicència expresa del reverent rector després de las tres publicacions en la forma del sant concili de Trento del matrimoni celebrat entre Joseph Casanovas, fadrí manyà, fill legítim y natural de Joseph Casanovas, manyà vivent, y de Theresa Casanovas y Corominas, difunta, y de Magdalena Pujol, donsella, filla legítima y natural de Martí Pujol, fuster, y de Escolàstica Pujol y Vila, vivents, de Sant Fructuós de Balenyà, Bisbat de Vich, y no avent-se descubert impediment, obtinguda llicència del senyor vicari general en la cúria de Vich del die antes despatxada, y el consentiment de sos respective superiors, separats los interroguí, y entesos sos mutuos consentiments, en matrimoni uní.

Esent per testimonis: Joan Nadal, monjo de Centellas, Francesch Casanovas, parayre de dita vila.

Reberen la misa nubcial, y feren capítols en poder del discret Miquel Corriol, notari públic de Centellas.

61

1799, abril, 14, [Centelles]

Josep Casanoves i Tolosa, manyà de Centelles, autoritza al seu fill Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, a casar-se amb Magdalena Pujol i Vila, donzella de Sant Fructuós de Balenyà.

AEV, APSCC, C/3, anys 1778-1808, f. 68r.

Dia catorze abril de 1799.

Joseph Casanovas vol que son fill Joseph, tots dos manyans de Santa Coloma de Centellas, se case ab Magdalena Pujol, donsella, filla de Martí Pujol, fuster, y de Escolàstica Vila, de Balanyà, cònjuges.

Essent testimonis: Francesch Vila y Pla, parayre, y Francesch Casanovas, parayre, tots de Centellas.

Del que fas fer Verneda, rector.

62

1799, juny, 2, Centelles

Josep Sors i Prat, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 8 lliures i 3 sous a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà de Centelles, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 217.

Rebut de Joseph Sors y Prat, obrer, 8 lliures, 3 sous. És a saber 4 lliures, 13 sous per treballs fets en la segristia y las restants per ferros per lo Monument.

Centellas, a 2 de juny de 1799.

Joseph Casanovas, manyà.

63

[1799, juny, 30, Centelles] - [1800, juny, 29, Centelles]

Carles Sors i Mestre i Francesc Banyeres, pagès, obrers de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, han pagat 9 lliures, 29 sous i 17 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà i relotger, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 133 i 134.

A Joseph Casanovas, manyà, per 18 palmatòrias de ferro per lo altar major, compòndrer la grua de la campana mitjana, fer una clau a un calaix de la sacristia, fer la cassoleta de ferro per los incensers, y recompòndrer lo pany y clau de la caixa de la obra. Junt: 9 lliures, 10 sous, 11 diners.

A Joseph Casanovas, relotger, per compòndrer segona vegada la grua de la campana, y adobar la campaneta de ajudar las missas: 19 sous, 6 diners.

64

1800, gener, 23, [Centelles]

Francesc Fàbrega, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Maria, filla de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila. Fa de padrí Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles i avi de la batejada.

AEV, APSCC, A-B/3, anys 1765-1800, pàg. 714.

Die vint-i-tres janer de mil vuyt-cens.

Jo, Francesch Fàbrega, presbiter y vicari de la parroquial iglesia de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, he solemnament batejat segos ritu de Nostra Santa Mare Iglesia a Maria Escolàstica Theresa, nada lo die antes, filla legítima y natural de Joseph Casanovas, rellotger, y de Magdalena Casanovas y Pujol, cònjuges.

Foren padrins: Joseph Casanovas, rellotger, y Escolàstica Pujol de la parròquia de Sant Fructuós de Balenyá, de dit Bisbat.

65

[1800], maig, 20, Sant Cugat de Gavadons

Maria Prat, vídua de Josep Oller, pagès i hereu del mas Oller de la parròquia de Sant Cugat de Gavadons, sufragània de l'església parroquial de Sant Andreu de Tona, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1800, f. 79v-82v.⁹⁸

En las casas del citat mas Oller de la mateixa parròquia de Sant Cugat de Gavadons als vint del sobredit mes de maig del corrent any, dit inventari continuant.

En la sala de dita casa:

Primo, una taula llarga ab dos calayxos, usada.

Ítem, dos banchs de petjas, usats.

Ítem, una romana mediana.

Ítem, un rellotge que toca horas ab sa cayxa de fusta.

[...]⁹⁹

66

1800, juny, 10, Centelles - 1800, juny, 23, Centelles

Carles Sors i Mestre, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 9 lliures, 10 sous i 11 diners el 10 de juny de 1800, i 19 sous i 6 diners el 23 de juny de 1800 a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà i rellotger de Centelles, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 218.

He rebut de Carlos Sors y Mestre, actual obrer de la parroquial iglesia de esta vila, nou lliuras, deu sous y onse diners, y són a saber: 13 sous, 1 diner compòndrer la grua de la campana mitjana; 4 sous fer una clau a un calaix de la sacristia; 6 sous fer la cassoleta de ferro de los incensers; 5 sous, 10 diners adobar lo pany de la caixa de la obra; y las restants 8 lliures, 2 sous fer 18 palmatòrias de ferro per lo altar major.

Centellas, 10 de juny 1800.

Joseph Cassanovas, manyà.

A més de la sobredita quantitat, he rebut del dit sobradit obrer 19 sous i 6 diners per adobar segona vegada la grua de la campana y la campaneta de ajudar las missas.

Centellas, 23 de juny de 1800.

Joseph Casanovas, relotjer.

67

1800, juny, 15, Centelles

Francesc Valldeoriola, pagès de la parròquia de Sant Cugat de Gavadons, sufragània de l'església parroquial de Sant Andreu de Tona, fill i hereu del difunt Isidre Valldeoriola, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1800, f. 108v-112r.

Sia a tots notori.

Com en la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, lo dia quinze del mes de juny, any del naixement del Senyor mil vuyt-cents, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Francisco Valldeuriola, pagès de la parròquia de Sant Cugat de Gavadons, sufragània de la parroquial iglesia de Sant Andreu de Tona de dit Bisbat, com a hereu de la universal heretat y béns que foren de Isidro Vallduriola, pagès, lo dia de son òbit habitant en dita parròquia de Sant Cugat de Gavadons, son pare [...]ºº, fas lo present inventari dels béns que foren de l'indicat difunt, mon pare, confessant haver trobat en la heretat del citat Isidro Vallduriola y que en aquella espectan los béns que baix se individuaran, lo qual ha tingut principi en lo dia, mes y any dalt dits, y fi lo dia tretse del mes de juliol del mateix corrent any, los quals béns són los avall escrits y següents:

[...]ºº

En la sala de la citada casa:

Primo, dos banchs de espatllers ab un rextat y sobre se encontran vint-i-set escots bruts.

Ítem, una taula gran ab dos banchs de peu de gall.

Ítem, en un armari dins la paret se encontran dos dotzenas de plats de pisa y dos platos també de pisa.

Ítem, una cadira gran de fusta, usada.

Ítem, un relotge despertador ab sa caixa de fusta.

Ítem una romana de ferro que si pesan divuyt robas, usada.

[...]¹⁰²

68

[1800, juny, 29, Centelles] - [1801, juny, 29, Centelles]

Josep Febrer, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 8 lliures, 18 sous i 7 diners a Josep Casanoves (i Tolosa?), manyà, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/7, anys 1757-1892, pàg. 136.

Varios ferros a Joseph Casanovas, manyà, nous y adobats per dit orga: 8 lliures, 18 sous, 7 diners.

69

1800, juny, 30, Centelles - 1800, juliol, 1, Centelles

Francesc de Veyan i Mola, bisbe de Vic, ha confirmat a l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles a Maria, filla de Josep Casanoves i Coromines, i de Magdalena Pujol i Vila. Fa de padrina la seva tia Margarida Casanoves i Coromines.

APSCC, *Llibre de Baptismes i Confirmacions*, anys 1800-1827, f. 1r i 3r.

Dia trenta de juny y lo die primer de juliol.

Lo Il·lustríssim Reverendíssim Dominus Domnus Francesch de Veyan y Mola, estant de visita en la parroquial iglesia de Santa Coloma de Centellas, en lo any mil vuit-cents confirma los següents:

[...]¹⁰³

- Maria, filla de Joseph Casanovas y de Magdalena Pujol. Fou padrina: Margarida Casanovas y Corominas.

70

1802, gener, 24, Centelles

Josep Casanoves i Tolosa i Josep Casanoves i Coromines, manyans de Centelles, han rebut 75 lliures i 2 caixes amb roba i vestits de Martí Pujol, fuster dels Hostalets de Balenyà, com a dot pel casament de la seva filla Magdalena amb Josep Casanoves i Coromines.

AEV, ANV-141, MIQUEL CORRIOLS, 1802, f. 19.

Nosaltres, Joseph Casanovas y Joseph Casanovas y Corominas, manyans de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, pare y fill. De nostre grat y certa sciència confessam haver rebut de Martí Pujol, fuster del lloch dels Hostalets de la parròquia de Balenyà del dit Bisbat, sogre de mi, dit Joseph Casanovas y Corominas, present, setanta-sinch lliuras moneda barcelonesa y dos caixas ab sas robas y vestits nubials, y nos serveixen en paga de consemblants que ell donà y pagar pro-

meté a Magdalena Casanovas y Pujol, filla sua, muller de mi, dit Joseph Casanovas, menor, per contemplació de son matrimoni. Las quals, la dita Magdalena nos aportà en dot sua, com tot més llargament resulta dels capítols matrimonials entre nosaltres, dits cònjuges, fets y firmats, rebuts en poder de l'infrascrit notari lo die vint-y-sis del mes de mars de l'any mil set-cents noranta y nou.

Lo modo de la paga de las sobreditas cosas és que aquellas havem rebut del predit Martí Pujol. És a saber: las referidas setanta-sinch lliuras en diner comptant a nostres voluntats antes de la firma de la present, y las ditas caixas ab sas robas y vestits, en sa pròpia espècie lo dia de la boda.

Y renunciant a la excepció de la non numerata pecúnia y a la general del dret, firmam àpoca de ditas cosas en la mateixa vila de Centellas lo die vint-y-quatre del mes de janer, any de la Nativitat del Senyor mil vuyt-cents y dos.

Essent presents per testimonis: Joseph Miquel Corriols, escrivent de dita villa, y Jaume Mayol, pagès del lloch de Sant Esteve de la Garriga, Bisbat de Barcelona.

Y dits otorgants, conegut per mi lo infrascrit notari, se subscriuhen del que fas fee.

Joseph Casanovas, Joseph Casanovas y Corominas, Miquel Corriols y Casanovas, notari.

71

1802, febrer, 25, Centelles

Jaume Casadevall, prevere i vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Joan, fill de Josep Casanoves i Coromines, relotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila. Fa de padrina la seva tia Margarida Casanoves i Coromines.

APSCC, *Llibre de Baptismes i Confirmacions*, anys 1800-1827, f. 17r.

Die vint-y-sinch febrer de mil vuyt-cens y dos.

Jo, Jaume Casadevall, prevere y vicari de la parroquial iglesia de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, he solemnament batejat a Joan Bonaventura Llop, nat lo die antes, fill legítim y natural de Joseph Casanovas, relotger, y de Magdalena Casanovas y Pujol, cònjuges.

Foren padrins: Martí Pujol, fuster de la parròquia de Sant Fructuós de Balenyà, y Margarida, donzella, filla de Joseph Casanovas, relotger de dita vila.

72

1802, març, 27, [Centelles]

S'ha enterrat a Maria, filla de Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

AEV, APSCC, D/5, anys 1776-1810, f. 125v.

Dia vint-y-set de marz de mil vuit-cens y dos.

En dit fossar fonch enterrat lo cos de Maria, filla de Joseph Casanovas, manyà, y de Magdalena Pujol, cònjuges. Morí en sa infància.

1802, maig, 8, Sant Martí de Centelles

Marià Andreu Fabregar, pagès de la parròquia de Sant Martí de Centelles, fill de Josep Fabregar, pagès i hereu del mas Fabregar de l'esmenatada parròquia, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1802, f. 137v-140v.

Sia notori.

Com en las casas del Mas Fabregar de la parròquia de Sant Martí de Centellas, Bisbat de Vich, lo dia vuyt del mes de maig, any del naixament del Senyor de mil vuyt-cents y dos, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Mariano Andreu Fabregar, pagès de dita parròquia, senyor útil y propietari del citat Mas Fabregar y hereu universal dels béns que foren de Joseph Fabregar, pagès hereu de l'indicat mas Fabregar, mon diffunt pare [...] ¹⁰⁴, fas lo present inventari dels béns que foren de dit quoniam Joseph Fabregar, e dels que he encontrats en la casa del predit Mas Fabregar, lo qual ha tingut principi y fi en los dias, mes y any sobredits, los quals béns són los infrascrits y següents:

[...] ¹⁰⁵

En la sala se ha trobat:

Primo, sinch banchs, los tres de espatllers y los dos ab petges, tots usats.

Ítem, un relotge de quarts y horas, ab sa caixa de fusta, usat.

[...] ¹⁰⁶

74

[1802], juny, 28, Centelles

Coloma Pou, vídua de Felip Fortuny, pagès i hereu del mas Fortuny de la parròquia de Santa Coloma de Centelles, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1802, f. 181v-183v. ¹⁰⁷

En lo mateix mas Fortuny de la parròquia de dita vila de Santa Coloma de Centellas lo dia vint-y-vuyt del mes de juny de dit corrent any, continuant lo present inventari.

[...] ¹⁰⁸

En la saleta:

Primo, un vergat de fusta encastat a la paret.

Ítem, un brassol.

Ítem, un relotge de horas, ab sa cayxa y pilons.

Ítem, una gàbia.

Ítem, una sistella de oferta.

[...] ¹⁰⁹

75

1803, gener, 24, Tagamanent

Maria Rosa Pujol i Homet, vídua de Fèlix Agustí, pagès i hereu del mas Agustí de la parròquia de Santa Maria de Tagamanent, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1803, f. 30v-36v.

Sia notori.

Com en la casa del Mas Agustí de la parròquia de Santa Maria de Tagamanent, Bisbat de Vich, lo dia vint-y-quatre del mes de janer, any del nayxement del Senyor de mil vuyt-cents y tres, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Maria Rosa Agustí Pujol y Homet, viuda de Fèlix Agustí, pagès, hereu y propietari que fou de dit Mas Agustí de la expressada parròquia [...]¹⁰, fas lo present inventari que ha tingut principi y fi en los dia, mes y any dalt dits, los quals béns són los infrascrits y següents:

[...]¹¹

En la sala:

Primo, una taula gran ab son calayx, usada.

Ítem, dos banchs llarchs ab petges, usats.

Ítem, un banch medià de espatllers, usat.

Ítem, una trona, usada.

Ítem, una cadira de brassos de fusta y cuyro, dolenta.

Ítem, un relotge ab sos pesos, que toca horas ab sa cayxa de fusta.

[...]¹²

76

1803, Centelles

Ignasi Subirana, obrer de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha pagat 4 lliures i 1 sou a Josep Casanoves (i Tolosa?), rellotger de Centelles, per diverses feines.

AEV, APSCC, G/8, anys 1785-1819, pàg. 221.

Tinch rebut de Ignasi Subirana, hobre, 4 lliures, 1 sou de ferros fets per l'obra.

1803. Joseph Casanovas, rellotjé.

77

1804, gener, 13, Santa Coloma Sasserra

Teresa Garriga i Costa, vídua de Joan Pujalt, pagès i hereu del mas Pujalt de la parròquia de Santa Coloma Sasserra, fa inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1804, f. 21v-26v.

Sia a tots notori.

Com en la casa del Mas Pujalt de la parròquia de Santa Coloma Çaserra, Bisbat de Vich, lo dia tretse del mes de janer, any del nayxement del Senyor de mil vuyt-cents y quatre, per a evitar tota suspita de dolo y engany, jo, Theresa Pujalt Garriga y Costa, viuda de Joan Pujalt, pagès hereu y propietari que fou de dit mas Pujalt [...]»¹³, volent gozar dels privilegis, preheminèncias y prerrogativas que gozan los que prenen inventari, lo qual ha tingut principi y fi en los dia, mes y any sobredits, los quals béns són los infrascrits y següents:

[...]»¹⁴

En la sala:

Primo, una taula gran de fusta ab son calayx, usada.

Ítem, dos banchs de fusta de petges, usats.

Ítem, una cadira ab braços de fusta, usada.

Ítem, un relotge de quarts y horas, ab sa cayxa de fusta, bo.

[...]»¹⁵

78

1804, juny, 29, [Centelles]

Manuel Vinyes, vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Teresa, filla de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila. Fa de padrina la seva tia Maria Anna Casanoves i Coromines.

APSCC, *Llibre de Baptismes i Confirmacions*, anys 1800-1827, f. 33r.

Die vint-y-nou juny de mil vuit-cents y quatre.

Lo Reverent Manuel Vinyas, vicari, ha batejat solemnement a Theresa, Maria, Joana, nada lo die antes, filla legítima y natural de Joseph Casanovas, rellotger, y de Magdalena Pujol.

Padrins són: Joan Pujol, fuster de la parròquia de Sant Fructuós de Balanyà, y Maria Anna Casanovas, donzella. Tots de Centellas, exceptat lo padrí.

79

[1805], febrer, 9, [Sant Andreu de Castellcir]

Manuel Sunyer, pagès, juntament amb la seva esposa, Rosa Bosch, hereva del mas Bosch de la parròquia de Sant Andreu de Castellcir i filla del difunt Jaume Bosch, pagès, fan inventari dels seus béns.

AEV, ANV, JOAN CASTELLAR I MARTORELL, any 1804, f. 46r-51v.¹⁶

En la mateixa casa del predit Mas Bosch als nou dias del mes de febrer del dit y corrent any, continuant lo present inventari.

[...]¹⁷

En la sala:

Primo, una taula gran de fusta, usada.

Ítem, tres banchs de fusta de espatllers, usats.

Ítem, un relotge ab sa cayxa de fusta, del mitg horas y horas, ab sos pilons de ferro y demás guar-niments, tot usat.

[...]¹⁸

80

1806, octubre, 30, [Centelles]

Manuel Vinyes, vicari de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Josep, fill de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

APSCC, *Llibre de Baptismes i Confirmacions*, anys 1800-1827, f. 48v.

Dia trenta de octubre de mil vuit-cents.¹⁹

Manuel Vinyas, vicari, he solemnement batejat a Joseph Pau Pere, ayr nat, fill legítim natural de Joseph Casanovas, rellotger, y de Magdalena Pujol, cònjuges.

Essent padrins: Joseph Fortuny y Maria Malats, muller de Joan Pujol, fuster de la parròquia de Sant Fructuós de Balenyà. Los demás, emperò, de Centellas.

81

1807, abril, 13, Centelles

Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, rep 20 lliures del seu germà Francesc Casanoves i Tolosa, parai-re de Centelles, com a paga del llegat del seu pare.

AEV, ANV-144, MIQUEL CORRIOLS, 1806-1808, f. 62.

Jo, Joseph Casanovas, rellotger de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, de mon grat y certa ciència, firmo àpoca a Francesch Casanovas, parayre de dita vila, germà meu present, de la quantitat de vint lliuras barcelonesas y me serveixen en paga del llegat me feu Joseph Casanovas, paraire de la mateixa vila, mon pare, ab son testament y codicil, y dels drets me poguessen espec-tar sobre la herència de dit mon pare, rebuts en poder de l'infrascrit notari. És a saber: lo testament a quinse de janer de l'any mil set-cents noranta-cinch, y lo codicil lo die cinch del mes de juny de l'any mil set-cents noranta-sis, per las causas y motius que en ells se contenen.

Lo modo de la paga de dita quantitat que, en quant a deu lliuras ja las rebí de dit mon germà a dotse agost de mil set-cents vuitanta-sis, de las que li firmí recibo, y vull vinga comprès ab la present, y las restants deu lliuras las rebo de comptants en presència del notari y testimonis infrascrits.

Y renunciant a la excepció de la non numerata pecúnia y a la general del dret, ho firmo en la sobre-

dita vila de Centellas lo die tretse del mes de abril, any de la Nativitat del Senyor mil vuit-cents y set. Essent presents per testimonis: Joseph Miquel Corriols y lo doctor Anton Masdemós, escrivents de dita vila.

Y lo dit otorgant, conegut de mi lo infrascrit notari, se subscriu del que fas fee.

Joseph Casanovas.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

82

1807, agost, 22, Centelles

Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, fa testament.

AEV, ANV-144, MIQUEL CORRIOLS, 1806-1808, f. 116.

En nom de Déu.

Jo, Joseph Casanovas y Corominas, manyà de la vila de Santa Coloma de Centellas, Bisbat de Vich, fill illegítim y natural de Joseph Casanovas, també manyà de dita vila, y de Theresa Casanovas y Corominas, muller sua, difunta. Estant detingut en lo llit de malaltia corporal de la qual temo morir, emperò per la gràcia de Déu ab mon bon enteniment, entera memòria y clar parlar, volent disposar de mos béns, fas y ordeno lo present testament, en y ab lo qual elegesch per marmessors y de est mon testament executors a dit mon pare, a Martí Pujol, fuster de la parròquia de Balenyà, sogre meu, y a Joseph Fortuny y Corominas, tintorer de dita vila, cosí meu, als quals y a cada un de ells a solas en defecte dels demás, dono ple poder de cumplir lo present meu testament, y de gastar de mos béns lo que los aparega per lo funeral y demás pios sufragis, que vull quedi a tot a disposició de ells.

Primerament, vull que tots mos deutes sien pagats, además dels que ja deixaré notats y comunicaré també de paraula a qualsevol de mos marmessors, y tot sens figura de judici, sota la veritat del fet attesa.

Ítem, deixo y llego a Joan, Joseph y a Theresa, fills meus, y als demás fills que lo die de mon òbit nats o pòstumos deixaré y hauré, y que jo en vida no hauré dotat en paga de la legítima paterna, part de creix y dels demás drets, pugan pretèndrer sobre mos béns, quinse lliuras barceloneses a cada un de ells pagadoras, menos al que serà hereu meu, donant facultat a dits mos marmessors, y en son defecte al batlle y rector de esta vila, de augmentar o disminuir-los dit llegat, segons la possibilitat de mos béns y lo número de fills que deixaré.

Ítem, deixo lo ple e íntegro usdefruit de ma universal heretat y béns ab los augments y profits de ell resultants a Magdalena Casanovas y Pujol, amada muller mia, durant sa vida natural y mantenint-se viuda de mi, donant-li facultat de vèndrer de mos béns lo que necessitia per sos aliments y los de mos fills, mentres ho verifiquia ab aprobació de mos marmessors, y en son defecte els dits rector y batlle de esta vila que vuy són y per temps seran.

Tots los altres, emperò, béns meus, mobles e immobles, haguts y per haver, noms, veus, fortas y accions mias universals qualsevols y ahont se vulla que sien y que me pertanyen y pertanyeran en qualsevol part y per qualsevol motiu, deix y atorch y hereu meu universal fas e instituhesch a un de mos fills o

fillas que dita Magdalena, muller mia, elegirà y nomenarà entre vius o ab testament, y ab los pactes, condicions, vincles y substitucions que tindrà a bé imposar-los segons sa voluntat a favor dels demás fills y per lo ordre que ella voldrà, no obstant de recaurer la elecció en persona de alguna filla.

Elegesch en tudors y en son lloch y temps curadors de las personas y béns dels dits mos fills als sobrenomenats marmessors meus, donant-los aquellas facultats y poders que de dret se'ls pot y deu tribuhir.

E aquesta és la última voluntat mia, la que vull que valga per dret de testament, codicil, o per aquella altre espècie de última voluntat que millor de dret valer y tenir podrà.

Y ho firmo en la sobredita vila lo dia vint-y-dos del mes de agost any de la nativitat del Senyor mil vuit-cents y set.

Essent presents per testimonis per boca pròpria de dit testador pregats: Joseph Miquel Corriols y lo doctor Anton Masdemós, escrivents los dos de dita vila.

Y dit testador, conegut de mi, lo infrascrit notari, se subscriu del que fas fee.

Joseph Casanovas.

Miquel Corriols y Casanovas, notari.

83

1808, abril, 12, Centelles

Josep Casanoves (i Tolosa?), relloger de Centelles, fa procurador a Josep Reinalt, escrivent de Barcelona.

AEV, ANV-101, MELCIOR CASTELLAR I AREGALL, 1808, f. 88.

Se pase.

Como yo, Josef Casanovas, relojero de la villa de Santa Coloma de Centellas, corregimiento de Vich, de mi libre alvedrío, constituyo y ordeno en procurador mío, cierto y especial, y para las cosas abaxo escritas general, así que la especialidad a la generalidad ni ésta o aquella derogue, a Josef Reynalt, escriviente en la ciudad de Barcelona residente, ahunque ausente, bien como si fuese presente, para que por mi y en mi nombre, y representando mi propia persona, pueda comparecer y comparezca a qualesquier tribunales superiores e inferiores, eclesiásticos y seglares, y allí intentar y seguir qualesquier pleytos y causas activas y passivas, principales y apellatorias, movidas y moveras largamente con el acostumbrado curso de pleytos y causas, facultad expresa de jurar de calumpnia, prestar cauciones juratorias y fiadoras, hacer qualesquiera embargos y aquellos cancelar, exponer clamors y reclamos, instar execuciones y hacer todo lo demás que acerca de dichas causas, y su amplísimo curso se requiera, según estilo de los mismos tribunales en que viertan sin limitación alguna. Y con facultad de substituhir este poder y revocar los substitutos, siempre y quando le pareciese. Y generalmente executar acerca lo arriba dicho, todo lo que yo personalmente hacer podiera. Prometiendo estar con juhicio, pagar lo juzgado y tener por firme y validero todo lo que por dicho mi procurador y sus forsan substitutos fuese hecho y procurado, y no revocarlo en tiempo alguno, baxo obligación de todos mis bienes muebles y sitios havidos y por haver, con toda renunciación de dichos necesaria.

Y así lo otorgo en dicha villa de Centellas a los dose días del mes de abril año del nacimiento del Señor de mil ocho cientos ocho.

Siendo presentes por testigos: Joseph Riera y Pablo Colomer, maestros albanyles de dicha villa.

Y yo, el escribano abaxo escrito, conocido de dicho otorgante que se subscribe de su mano.

Josef Casanovas.

Melchor Castellar y Aregall, escribano.

84

1809, febrer, 7, Centelles

S'ha enterrat a Josep, fill de Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

AEV, APSCC, D/5, anys 1776-1810, f. 172v.

Die set febrer de mil vuit-cents nou.

En lo fossar de la iglesia parroquial de Centellas fou enterrat Joseph, fill de Joseph Casanovas, manyà, y de Magdalena Pujol, cònjuges. Morí infant.

85

1812, abril, 25, [Centelles]

S'ha enterrat a Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles.

APSCC, *Llibre de òbits y enterros de la parròquia de Santa Coloma de Centellas y sa sufragànea Santa Magdalena de Vilarestau, que comensa en lo dia 30 de agost de 1809*, s.f.

Dia vint-y-sinch de abril de mil vuit-cens y dotse.

En dit fossar fonch enterrat Joseph Casanovas, rellotger, viudo de^{2o}, fill de Joseph Casanovas y de Francisca Tolosa, cònjuges difunts.

86

1813, març, 5, [Centelles]

Felip Verneda, rector de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Josep, fill de Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

APSCC, *Llibre de Baptismes i ConfirMACIONS*, anys 1800-1827, f. 100v.

Dia sinch de març de mil vuit-cents y tretse.

Felip Verneda, rector, he batejat a Joseph Joan Salvador, ahir nat, fill de Joseph Casanovas, manyà, y de Magdalena Pujol, cònjuges.

Essent padrina: Teresa Pujol y Melats, muller de Joan Pujol de Balanyà. Los demás són de Centellas.

1813, juny, 21, Centelles

Josep Casanoves i Coromines, rel·lotger de Centelles, fa procuradors a Teodor de Mas i a Miquel Font, causídics de Vic.

AEV, ANV-104, MELCIOR CASTELLAR I AREGALL, 1813, f. 174v i 175r.

Se pase.

Como yo, Josef Casanovas, relojero de la villa de Santa Coloma de Centellas, corregimiento de Vich, de mi libre alvedrío, constituyo y ordeno en procuradores míos, ciertos y especiales, y para las cosas abaxo escritas generales, así que la especialidad a la generalidad ni ésta o aquella derogue, a don Theodoro de Mas y don Miguel Font, causídicos en la ciudad de Vich residentes, ausentes, bien como si fuesen presentes, para que por mi, en mi nombre, y representando mi propia persona, puedan juntos y a solas presentarse y se presenten ante los superiores y personas que correspondan a fin de conciliar y terminar extrajudicialmente cualesquier pretención y controversia, nombrar un hombre bueno, exponer lo que convenga a mi derecho, oyr la providencia que tomare el señor conciliador y, precediendo el medio de dicha conciliación, mandando observar por la constitución política de la monarquía española no agrietándose las partes a la otra de ellas con la providencia de dicho señor conciliador. Puedan juntos y a solas comparecer y comparezcan en cualesquier tribunales superiores e inferiores, eclesiásticos y seculares, y en aquellos y al otro de ellos intentar y seguir cualesquier pleytos y causas activas y pasivas, principales y apellatorias, movidas y moveras largamente con el acostumbrado curso de pleytos y causas, facultad expresa de jurar de calumpnia, prestar cauciones juratorias y fidejussorias, exponer clamores y reclamos, instar ejecuciones y hacer todo lo demás que acerca de dichas causas, y su amplísimo curso se requiera, según estilo de los mismos tribunales en que viertan sin limitación alguna. Y con facultad de substituir este poder y revocar los substitutos, y nombrar otros de nuevo. Y generalmente executar acerca lo arriba dicho, todo lo que yo personalmente hacer podiera. Prometiendo estar a juicio, pagar lo juzgado y tener por firme y validero todo lo que por dicho mi procurador y sus substitutos fuese hecho y procurado, y no revocarlo en tiempo alguno, baxo obligación de todos mis bienes muebles y sitios havidos y por haver, con toda renunciación de dichos necesaria, en cuyo testimonio así lo otorgo en la misma villa de Centellas a los veynte y un días del mes de junio año del nacimiento del Señor de mil ochocientos trese.

Siendo presentes por testigos: Gaspar Castellar, escriviente, y Francisco Canas, pelayre, los dos de la expresada villa.

Y yo, el escrivano abaxo escrito, que conosco a dicho otorgante que se subscribe de su mano.

Joseph Casanovas, rel·lotger.

Melchor Castellar y Aregall, escrivano.

88

1816, gener, 1, [Centelles]

Felip Verneda, rector de l'església parroquial de Santa Coloma de Centelles, ha batejat a Margarida, filla de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila. Fa de padrí el seu germà Joan Casanoves i Pujol.

APSCC, *Llibre de Baptismes i Confirmacions*, anys 1800-1827, f. 124r.

Dia primer de janer de mil vuit-cens setse.

Felip Verneda, rector, he solemnement batejat a Margarida Magdalena Coloma, avui nada, filla de Joseph Casanovas, rellotger, y de Magdalena Pujol, cònjuges de Centellas.

Essent padrins: Joan, germà de la batejada, y Theresa Clos y Pujol, muller de Salvador Clos de Tardell, tia de la batejada.

89

1817, juny, 7, [Centelles]

S'ha enterrat a Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles.

APSCC, *Llibre de òbits y enterros de la parròquia de Santa Coloma de Centellas y sa sufragànea Santa Magdalena de Vilarestau, que comensa en lo dia 30 de agost de 1809*, s.f.

Dia set de juny de mil vuit-cents y diset.

Se ha enterrat lo cadàver de Joseph Casanovas, rellotger, marit de Magdalena Casanovas, fill de Joseph Casanovas, rellotger, y de Theresa Corominas, cònjuges difunts. Morí dia sis de dits. Rebé los sants sacraments. Deu anys antes de sa mort, feu testament en poder de Miquel Corriols, notari de Centellas.

90

[1817, agost, 26, Centelles]

S'ha enterrat a Margarida, filla de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

APSCC, *Llibre de òbits y enterros de la parròquia de Santa Coloma de Centellas y sa sufragànea Santa Magdalena de Vilarestau, que comensa en lo dia 30 de agost de 1809*, s.f.

Lo mateix dia fonch enterrada Margarida, filla de Joseph Casanovas, rellotger, y de Magdalena Pujol, cònjuges. Morí infanta de un any.

91

1818, setembre, 26, Centelles

Magdalena Pujol i Vila, vídua de Josep Casanoves i Coromines, rellotger de Centelles, i el seu fill Joan Casanoves i Pujol, bracer, fan procurador a Ramon Cortada, causídic de Barcelona.

AEV, ANV-109, f. 205v-206r.

Se pase.

Como nosotros, Magdalena Casanovas y Pujol, viuda de Joseph Casanovas, relojero de la villa de Santa Coloma de Centellas, Obispado de Vich, y Juan Casanovas, joven bracero de la misma villa, madre e hijo, en los nombres de usufructuaria y heredero universal de los bienes que fueron del nombrado Josef Casanovas, marido y padre respectivo, muerto, de nuestro libre alvedrío, constituimos y ordenamos en procurador nuestro, cierto y especial, y para las cosas abaxo escritas general, así que la especialidad a la generalidad ni ésta o aquella derogue, a don Ramón Cortada, caudésico en Barcelona residente, ausente, como si fuese presente, para que por nosotros, en nuestros nombres y representando nuestras propias personas, pueda comparecer y comparezca en cualesquier tribunales superiores e inferiores, eclesiásticos y seglares, y en aquellos y al otro de ellos intentar y seguir cualesquier pleytos y causas activas y pasivas, principales y apellatorias, movidas y moveras largamente con el acostumbrado curso de pleytos y causas, facultad expresa de jurar de calumpnia, prestar cauciones juratorias y fidejussorias, hacer cualesquier embargos y aquellos cancelar, siempre y quando le pareciere, exponer clamores y reclamos, instar execuciones y hacer todo lo demás que acerca de dichas causas, y su amplísimo curso se requiera, según estilo de los mismos tribunales en que viertan sin limitación alguna. Y con facultad de substituir, revocar los substitutos, y nombrar otros de nuevo. Y generalmente executar acerca de lo arriba dicho, todo lo que nosotros en los expresados nombres personalmente hacer podieramos. Prometiendo estar a juicio, pagar lo juzgado y tener por agradable todo lo que por dicho procurador nuestro y sus substitutos fuese obrado, y no revocarlo en tiempo alguno, baxo obligación de todos nuestros bienes y derechos, con toda renunciación de derechos necesarias.

Y así lo otorgamos en dicha villa a los veynte y seys días del mes de setiembre año del Señor mil ochocientos diez y ocho.

Siendo por testigos: don Joseph Fortuny, capitán retirado, y Francisco Vila, perayre, los dos de la nombrada villa.

Joan Casanovas.

Francesc Vila y Pla, testimoni.

En poder de Melchor Castellar y Aregall, escribano, que conosco a dichos otorgantes, que dicho Juan ha firmado de su mano y dicha Magdalena por decir no saber de escribir, de su voluntad ha firmado por ella uno de dichos testigos.

92

1822, febrer, 11, [Centelles]

S'ha enterrat a Joan Casanoves i Pujol, fadrí, manyà i fill de Josep Casanoves i Coromines, manyà de Centelles, i de Magdalena Pujol i Vila.

APSCC, Llibre de òbits y enterros de la parròquia de Santa Coloma de Centellas y sa sufragànea Santa Magdalena de Vilarestau, que comensa en lo dia 30 de agost de 1809, s.f.

Dia onse de febrer de mil vuit-cents vint-y-dos.

Se ha donat sepultura ecclesiàstica al cadàver de Joan Casanovas, fadrí, manyà, fill de Joseph Casanovas, manyà difunt, y de Magdalena Pujol, cònjuge, vivent. Morí lo dia nou de dit mes y any sens poder rèbrer los sants sagraments. No feu testament. Edat del difunt Joan: vint-y-un any. Habitació carrer de Jesús de la vila de Centelles.

93

1842, febrer, 19, Centelles

S'ha enterrat a Magdalena Pujol i Vila, vídua de Josep Casanoves i Coromines, manyà i relloger de Centelles.

APSCC, *Llibre de òbits*, anys 1832-1857, f. 41r.

Die dinou de febrer de mil vuit-cents quaranta-dos.

En lo fossar de la iglesia parroquial de Centelles fou enterrat lo cadàver de Magdalena Casanovas, viuda de Joseph Casanovas, manyà, relotger, de edat cinquanta-sis anys, filla de Martí Pujol, fuster, y de Escolàstica Vila, cònjuges, difunts. Rebé lo sagrament de la penitència.

94

1842, novembre, 6, Centelles

Magdalena Salgot i Oms, vídua, recupera el dot del seu primer matrimoni per tal de casar-se en segones núpcies amb Josep Casanoves i Pujol, serraller de Centelles.

AEV, ANV-149, FRANCESC ASTORT I BATLLE, f. 5v-6r.

Sia notori que per quant jo, Madalena Casanovas, he convocat a segonas núpcies per lo matrimoni celebrat ab Joseph Casanovas, serraller de la present vila, habent recobrat la roba que vas constituí en dot a casa de Joseph Pou en causa de mon primer matrimoni, cual tenia rebuda en rahó del mateix de casa Salgot, de Sant Martí del Racó, ma casa paterna, segons apar dels capítols matrimonials que autorisà lo discret Melcior Castellà en lo dia, difunt notari que fou de la present vila, y en lo dia, mes y any que en los mateixos se contenen.

Atenent que me trovo enterament pagada y satisfeta per lo que respecta a las esplicadas robas, no tant solament de casa de mos pares, és que també de casa Pou, per tant, firmo àpoca a favor de Andreu Salgot, hereu de la casa Salgot precisada, y a Joseph Pou, botiguer, hereu de casa Pou de la present també referida, los dos a est acte presents, que he rebut dels mateixos las robas y la calaixera mencionadas, per las causas que tinch descritas a saber: de casa Salgot per ma primera colocació en matrimoni en casa Pou, y de esta per devolució a fi de haber-se finit mon precisat primer matrimoni y passat a contràurer altre nou, com és de vèurer del preludi de la present.

Lo modo de la paga y recuperació de dita roba és que confesso tenir-la rebuda en sa pròpia espècie antes de la firma de la present. Per lo que, renunciant a tota y cualsevol lley de mon favor, no solament firmo la present àpoca, és que també espontàneament prometo quedar contenta y satisfeta per lo que se refereix a la que ab la present se espresa concernent a robas, ab firmísim pacte

de no demanar més cosa alguna. Tot lo que prometo atèndrer y cumplir baix obligació de tots mos béns y drets, mobles e immobles, presents y veniders, ab totas renunciás necessàrias y ab la general del dret en àmplia forma.

Y aixís ho otorgo en la vila de Santa Coloma de Centellas als sis novembre de l'any del Senyor mil vuit-cents cuaranta-dos.

Essent presents y cridats per testimonis: don Francesch Serra, apotecari, y Joan Arca, perayre, los dos de la present, un dels quals se subscriurà per la otorgant, per haber afirmat esta no saber de escriurer, coneguda de mi, lo notari infrascrit, de que dono fe.

Francesch Serra de Déu, testimoni.

En poder de mi, Francisco Astort, notari.

95

1843, setembre, 15, Centelles

S'ha enterrat a Magdalena Salgot i Oms, muller de Josep Casanoves i Pujol, manyà de Centelles.

APSCC, *Llibre de òbits*, anys 1832-1857, f. 45v.

Die 15 setembre de mil vuit-cents quaranta-tres.

En lo fossar de la iglesia parroquial de Santa Coloma de Centellas se donà sepultura eclesiàstica al cadàver de Magdalena Casanovas de edat quaranta-cinch anys, muller en segonas núpcias de Joseph Casanovas, manyà, filla de Francisco Salgot, pagès de Sant Martí de Centellas, y de Magdalena Oms, cònjuges. Rebé tots los sants sacraments. Feu testament en poder de Dom Joaquim de Descatllar, notari de Centellas.

96

[1843, setembre, 15, Centelles]

Josep Casanoves i Pujol, manyà de Centelles, ha lliurat el testament de la seva esposa Magdalena Salgot i Oms al notari perquè l'obri, a causa de la mort d'aquesta darrera.

AEV, ANV-2142, f. 105-107.

Sia notori que Joseph Casanovas, manyà de la present vila de Centellas, ha requisit a mi, lo infrascrit notari, que en atenció de haber mort est matí la sua muller, Magdalena Casanovas y Salgot, obrís lo testament que dita Magdalena me entrega clos y publicar de ell lo pertanyent al nomenclament de marmessors y disposicions de funerals y sufragis en virtut del qual requeriment estant cert de la mort de dita testadora, he manifestat la plica de l'indicat testament closa ab òstia bermella, sobre la carpeta de la cual se encuantra lo següent auto de entrega:

En la vila de Centellas als dinou dias del mes de abril any del Senyor de mil vuyt-cents cuaranta-tres Magdalena Casanovas y Salgot, muller en segon matrimoni de Joseph Casanovas, manyà de la present vila, filla llegítima y natural de Francisco Salgot, pagès de la parròquia de Sant Martí de

Centelles y de Magdalena Homs, cònjuges difunts, estant detinguda en lo llit per enfermetat, però sana de enteniment, memòria y paraula, ha entregat a mi, lo infrascrit notari de la present vila est plech clos, dient que en ell se conté son últim testament y que vol valga per tal o per aquella espècia de última voluntat que millor en dret tinga lloch y que revoca tota altre espècia de última voluntat per ella feta a fins al present. Y vol que est plech no sia obert a fins seguit son òbit.

Essent presents per testimonis demanats y pregats per dita testadora Pere Màrtir Homs, calderer, y Ramon Masat, sebater, los dos de la present vila.

[...]¹²¹

97

1846, març, 24, Centelles

S'ha enterrat a Josep Casanoves i Pujol, manyà de Centelles.

APSCC, *Llibre de òbits*, anys 1832-1857, f. 54r.

Die vint-y-cuatre mars de mil vuit-cents cuaranta-sis.

En lo fossar de la iglesia parroquial de Centellas fou sepultat lo cadàver de Joseph Casanovas, manyà de edat trenta-tres anys, marit en segonas núpcias de Coloma Marfà, fill de Josep Casanovas, relotger, y de Magdalena Pujol, cònjuges, difunts. Rebé tots los sants sacraments. Feu testament en poder de Francisco Astort, notari de Centellas.

NOTES

1. Vegeu Josep GUDIOL I CUNILL, “De rellotges i rellotgers catalans”, *La Veu de Catalunya*, Barcelona, 1918, pàgina artística núm. 459.
2. Vegeu Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “Rellojge domèstic”, *Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg. Segles XVI-XX*, 2, Solsona, Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, 2004, pàg. 255-256. Tot i això, és imprescindible la consulta de Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “El rellotge domèstic català”, *Catàleg d'Antiquaris 25 Saló d'Art Antic i Modern de Barcelona, 3-11 Febrer 2001*, Barcelona, Fira de Barcelona, 2001, pàg. 15-22, i també de Luis MONTAÑÉS, “Relojos domésticos catalanes”, *Galería Antiquaria*, 190, Madrid, gener 2001, pàg. 42-47. Cal advertir que Jaume Xarrié i Eduard Farré continuen amb la seva infatigable tasca de recerca i catalogació que, de ben segur, farà augmentar encara més aquesta xifra. Una mostra més d'aquesta tasca la podeu trobar a Eduard FARRÉ I OLIVÉ i Jaume XARRIÉ I ROVIRA, *Calendari de Serra d'Or 1999. Rellotges domèstics catalans del segle XVIII*, Esplugues del Llobregat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
3. Sobre un breu apunt historiogràfic dels diversos estudiosos que s'han ocupat del tema, vegeu Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “Els antics rellotges domèstics catalans”, *Serra d'Or*, 469, Montserrat, gener 1999, pàg. 26-34, i també Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “El rellotge domèstic català”..., pàg. 15-22.
4. Segons les observacions de Luis MONTAÑÉS, “Relojos”, a *Historia de las artes aplicadas e industriales en España*, Madrid, Cátedra, 1982, pàg. 203.
5. Sobre el rellotge vigatà, vegeu Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “Els antics rellotges domèstics catalans”..., pàg. 33-34, i Jaume XARRIÉ I ROVIRA, “El rellotge domèstic català”..., pàg. 22.
6. Es coneix per *foliot* un òrgan format per una roda dentada, unes palanques subjectes a un eix vertical (que quan topen amb les dents de la roda fan que l'eix oscil·li) i una barra horitzontal sobre l'eix amb contrapesos als extrems (un a cada costat). Quan més separats estan els contrapesos, més lent va el conjunt, de manera que la regulació depèn de la seva col·locació en el lloc exacte.

7. Per a qüestions tècniques generals sobre els rellotges mecànics, vegeu Eduard FARRÉ I OLIVÉ, *Tiempo y relojes*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions. Museu de la Ciència, 1986, pàg. 50-51, i sobretot Eduard FARRÉ I OLIVÉ i Carme SEGURA I CAPELLADES, *24 rellotges i altres instruments del temps*, Barcelona, Graó, 1989, pàg. 37-45, on s'explica el funcionament d'un rellotge de foliot i d'un rellotge de pèndol.
8. Eduard FARRÉ I OLIVÉ, "Els Rosals, rellotgers de Manresa al segle XVIII", *Quadern del Museu. Butlletí de patrimoni cultural del Museu Comarcal de Manresa*, 16, estiu 2001, pàg. 2.
9. Sobre aquestes famílies, cal destacar a Joan Puigferrat (1698-1753), establert a Gironella i iniciador del taller en aquesta localitat, ja que es creu que procedia d'Olost del Lluçanès, amb la qual cosa la contribució osonenca al món de la rellotgeria no es limita només als centres de Vic i Centelles.
10. Per a més informació sobre el panorama de la rellotgeria setcentista espanyola i els diversos focus, vegeu l'estudi de Luis MONTAÑÉS, "Relojes", a *Historia de las artes aplicadas e industriales en España...*, pàg. 181-215.
11. Per a aquestes dades i altres, podeu consultar Antoni PLADEVALL, *Centelles. Aproximació a la seva història*, Centelles, Ajuntament, 1987, pàg. 221-238.
12. Sobre les dates de bateig, confirmació i enterrament, vegeu els documents 7, 11 i 22.
13. Sobre les dates de naixement, confirmació i enterrament, vegeu els documents 8, 11 i 13.
14. Sobre les dates de bateig, confirmació i enterrament, vegeu els documents 15, 27 i 89.
15. Sobre les dates de naixement i enterrament, vegeu els documents 16 i 17.
16. Batejada el 22 de novembre de 1772 (vegeu el document 19), no sabem quan va morir. Tanmateix, fou abans del 12 d'agost de 1778, ja que si hagués estat viva l'haurien confirmat aquest dia juntament amb la resta de germans (vegeu el document 27).
17. Nascuda el 29 d'octubre de 1775 (vegeu el document 23), fou confirmada el 12 d'agost de 1778 (vegeu el document 27) i encara vivia l'any 1802, quan féu de padrina a un nebot (vegeu el document 71).
18. Sobre les dates de naixement, confirmació i enterrament, vegeu els documents 25, 27 i 50.
19. Sobre les dates de bateig, confirmació i enterrament, vegeu els documents 29, 32 i 34.
20. Nascut el 10 de gener de 1782 (vegeu el document 33), fou confirmat l'octubre de 1786 (vegeu el document 40). Desconeixem quan va morir, però de tota manera el 22 de febrer de 1799 ja era difunt, atès que no consta en el testament atorgat per la seva mare aquest dia (vegeu el document 57).
21. Nascut l'11 d'octubre de 1784 (vegeu el document 36), fou confirmat l'octubre de 1786, quan tenia dos anys (vegeu el document 40). Tampoc sabem quan va morir, tot i que l'any 1799 era viu, ja que és un dels quatre germans que consta en el testament matern (vegeu el document 57).
22. Nascuda el 28 de desembre de 1789 (vegeu el document 41), fou confirmada el juliol de 1792 (vegeu el document 45) i encara vivia l'any 1804, quan va fer de padrina a una neboda (vegeu el document 78).
23. Sobre les dates de naixement, confirmació i enterrament, vegeu els documents 64, 69 i 72.
24. Sobre les dates de naixement i enterrament, vegeu els documents 71 i 92.
25. Vegeu el document 78.
26. Sobre les dates de naixement i enterrament, vegeu els documents 80 i 84.
27. Sobre les dates de naixement i enterrament, vegeu els documents 86 i 97.
28. Sobre les dates de naixement i enterrament, vegeu els documents 88 i 90.
29. Això succeeix en onze ocasions (vegeu els documents 3, 30, 43, 46, 49, 51, 52, 53, 54, 55 i 76).
30. Vegeu els documents 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 27, 29, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 50, 58, 63, 64, 66, 71, 76, 81, 83 i 85.
31. Vegeu els documents 11, 18, 30, 35, 43, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 68, 70 i 82.
32. Vegeu els documents 3, 26 i 47.
33. Vegeu els documents 25, 34 i 46, respectivament.
34. Vegeu els documents 64, 71, 78, 80, 87, 88, 89, 90, 91, 93 i 97.
35. Vegeu els documents 59, 60, 61, 70, 72, 82, 84, 86, 92 i 93.
36. Vegeu el document 69.
37. Vegeu els documents 6, 9, 21, 37, 42, 44, 63, 66 i 76.
38. Vegeu, d'una banda, els documents 63 i 66 i, de l'altra, el document 93.
39. Luis MONTAÑÉS, "Relojes", a *Historia de las artes aplicadas e industriales en España...*, pàg. 208.
40. Cal assenyalar que en el cas de Tagamanent es podria tractar de dos rellotges en lloc d'un, però no en tenim prou evidències per

- assegurar-ho. Els documents 20 i 75 de l'apèndix documental són dos inventaris d'una mateixa casa, ubicada en aquesta parròquia (el mas Agustí). El primer inventari està datat l'any 1773 i el segon, trenta anys més tard. En tots dos es descriu un rellotge però, tot i que les descripcions no són coincidents, no tenim la certesa absoluta que es tracti de dos rellotges diferents. Cal precisar que el rellotge de l'any 1773 ja era usat, però el de 1803 desconeixem si era nou o encara era el mateix de trenta anys abans.
41. Josep GUDIOL I CUNILL, *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana, II*, Vic, Impremta Balmesiana, 1933, pàg. 697.
 42. Cal recordar que el document 75 de l'apèndix documental descriu un rellotge que desconeixem si és el mateix que el descrit al document 20.
 43. Dels quinze rellotges localitzats, en nou casos s'indica que tenien una caixa de fusta (vegeu els documents 10, 28, 56, 65, 67, 73, 75, 77 i 79), en quatre rellotges només s'especifica que van dins d'una caixa, sense concretar el material amb què es van fer (vegeu els documents 4, 14, 24 i 74), i en dues ocasions no es diu res (vegeu els documents 31 i 48).
 44. Respecte al mecanisme, només en un cas se'ns indica que "l'esperit" (és a dir, l'oscil·lador) era de ferro (vegeu el document 4) i, pel que fa a la font d'energia, en quatre rellotges es concreta que eren pesos penjants: "pesos de ferro" (vegeu el document 10), "pilons" (vegeu el document 74), "pesos" (vegeu el document 75) i "pilons de ferro" (vegeu el document 79).
 45. Agraïxo aquesta darrera informació al senyor Jordi Llavina.
 46. Els models de caixa alta de la regió francesa del Franc Comtat són analitzats, per exemple, a Lluïsa AMENÓS, "Un rellotge comtoise del museu Can Papiol de Vilanova i la Geltrú", *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, XIII, Barcelona, 2000, pàg. 307-313. Aquesta historiadora, d'altra banda, també s'ha ocupat dels rellotges domèstics catalans d'Arenys de Munt i de Gironella a Lluïsa AMENÓS, "Aportacions a l'estudi dels antics rellotges domèstics catalans: els exemplars conservats al Museu Diocesà de Solsona", a *Salobre. Butlletí del Centre d'Estudis Josep Baralt*, 12, Arenys de Mar, 2002, pàg. 9-11.
 47. He d'agrair la localització d'aquest rellotge al senyor Rafel Ginebra, així com els comentaris tècnics del Senyor Eduard Farré que m'han permès arribar a aquesta conclusió.
 48. Per identificar els arxius citats a l'apèndix, trobareu els següents acrònims: AEV (Arxiu Episcopal de Vic), ANV (Arxiu Notarial de Vic), APSCC (Arxiu parroquial de Santa Coloma de Centelles) i APSQS (Arxiu parroquial de Sant Quirze Safaja).
 49. El fragment no transcrit inclou del foli 1r al 2v on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
 50. El fragment no transcrit inclou part del 2v al 5r on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
 51. El fragment no transcrit inclou part del foli 5r on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
 52. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 28 a la 34 on figuren diverses entrades i sortides.
 53. He d'agrair la localització d'aquest document al Senyor Jordi Llavina.
 54. El fragment no transcrit inclou del foli 187r al 187v on figuren diversos béns del difunt.
 55. El fragment no transcrit inclou del foli 187v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
 56. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 43 a la 45 on figuren diverses entrades i sortides.
 57. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 50 a la 52 on figuren diverses entrades i sortides.
 58. El fragment no transcrit inclou del foli 171v al final del document on figuren més béns del difunt. Tanmateix, cal dir que l'inventari es feu en diversos dies i no va concloure fins al 30 d'agost de 1767, de manera que continua fins al foli 178v.
 59. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 44 a la 47 on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
 60. El fragment no transcrit inclou part del foli 183r amb diverses fórmules documentals.
 61. El fragment no transcrit inclou del foli 183r al foli 184r on es descriuen els béns del corral, porxo, corts, entrada de la casa, rebost i celler.
 62. El fragment no transcrit inclou del foli 184r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
 63. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 72 a la 73 on figuren diversos pagaments.
 64. El fragment no transcrit inclou un pagament fet a una altra persona.
 65. El fragment no transcrit inclou part del foli 222r amb diverses fórmules documentals.
 66. El fragment no transcrit inclou part del foli 222r al 223v on es descriuen els béns del rebedor, celler, algunes cambres, porxo, cuina i pastador.
 67. El fragment no transcrit inclou del foli 223v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
 68. He d'agrair la localització d'aquest document al Senyor Josep Galobart i Soler.
 69. El fragment no transcrit inclou part de la pàgina 402 on figuren diversos pagaments corresponents als anys 1772 i 1773.
 70. El fragment no transcrit inclou del foli 10v a l'11v on figuren diverses fórmules documentals.
 71. El fragment no transcrit inclou del foli 11v al 13v on es descriuen els béns del graner, celler, entrada, pastador, cuina, algunes cambres i rebost del mas Soler del Coll.
 72. El fragment no transcrit inclou del foli 13v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
 73. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 258 a la 261 on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.

74. El fragment no transcrit inclou altres centellenes confirmats aquest dia relacionats a la pàgina 261.
75. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 261 a la 262 on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
76. En els folis 38v-39v d'aquest mateix manual hi ha la primera part de l'inventari iniciada el 4 de febrer de 1779, posteriorment interromput i continuat el 5 de març.
77. El fragment no transcrit inclou part del foli 39v fins al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
78. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 84 a la 85 on figuren diverses entrades i sortides.
79. En els folis 208v i 209r d'aquest mateix manual hi ha la primera part de l'inventari iniciada el 3 de setembre de 1780, posteriorment interromput i continuat el 28 de setembre. Cal assenyalar, a més, que el dia 3 de setembre de 1780 actuaren com a testimonis Josep Casanoves i Tolosa, rellotger de Centelles, i Joan Garet, paraire de Centelles.
80. El fragment no transcrit inclou part del foli 209v on es descriuen els béns de la cuina, menjador, rebost i celler.
81. El fragment no transcrit inclou del foli 210r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
82. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 333 a la 339 on figuren altres centellenes confirmats durant aquests dies.
83. Falta "Vich".
84. El fragment no transcrit inclou del foli 191v al 192v on figuren diverses clàusules amb l'acceptació de les 250 lliures per part de Teresa Coromines i Josep Casanoves, les quals són portades com a dot.
85. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 440 a la 454 on figuren altres centellenes confirmats durant aquests dies.
86. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 454 a la 455 on figuren altres centellenes confirmats durant aquests dies.
87. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 109 a la 110 on figuren diverses entrades i sortides.
88. El fragment no transcrit inclou de la pàgina 572 a la 581 on figuren altres centellenes confirmats durant aquests dies.
89. El fragment no transcrit inclou part del foli 28v on figuren diverses fórmules documentals.
90. El fragment no transcrit inclou part del foli 28v on figuren diverses fórmules documentals.
91. El fragment no transcrit inclou del foli 28v al 29v on es descriuen els béns de les corts, entrada, pastador, celler, rebost, cuina i torre del mas Pou.
92. El fragment no transcrit inclou del foli 32r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
93. El fragment no transcrit inclou part del foli 310r on figuren diverses fórmules documentals.
94. El fragment no transcrit inclou part del foli 310r on figuren diverses fórmules documentals.
95. El fragment no transcrit inclou del foli 310v al 311r on es descriuen els béns de l'entrada, cort nova, celler i rebost de la Casa Verdaguer.
96. El fragment no transcrit inclou del foli 311r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
97. El fragment no transcrit inclou diverses clàusules on s'especifiquen les donacions dels pares dels nuvis, així com el dot de la núvia i la seva acceptació, relacionades als folis 62v-64r.
98. En els folis 78v-79v d'aquest mateix manual hi ha la primera part de l'inventari iniciada el 8 de maig de 1800, posteriorment interromput i continuat el 20 de maig.
99. El fragment no transcrit inclou del foli 80r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
100. El fragment no transcrit inclou part del foli 108v on figuren diverses fórmules documentals.
101. El fragment no transcrit inclou del foli 109r al 110v on es descriuen els béns de l'entrada, cort, cuina, celler, cuina gran, botiga de paraire, cort i rebost de la casa.
102. El fragment no transcrit inclou del foli 110v al final del document on figura la resta de béns del difunt de les altres estances de la casa i les clàusules finals.
103. El fragment no transcrit inclou del foli 11r al 3r on figuren altres centellenes confirmats aquest dia.
104. El fragment no transcrit inclou part del foli 137v al 138r on figuren diverses fórmules documentals.
105. El fragment no transcrit inclou part del foli 138r al 138v on es descriuen els béns de l'entrada, rebost i habitació dels mossos del mas Fabregar.
106. El fragment no transcrit inclou del foli 138v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
107. En el foli 181r i part del 181v d'aquest mateix manual hi ha la primera part de l'inventari iniciada el 26 de maig de 1802, posteriorment interromput i continuat el 28 de juny.
108. El fragment no transcrit inclou part del foli 181v on es descriuen els béns de la cort i del rebost del Mas Fortuny.
109. El fragment no transcrit inclou del foli 181v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals. Cal assenyalar que el mas Fortuny té una sala, però no hi ha cap més rellotge en aquesta estança.
110. El fragment no transcrit inclou part del foli 31r on figuren diverses fórmules documentals.
111. El fragment no transcrit inclou del foli 31r al 32r on es descriuen els béns de l'entrada, celler, cuina i pastador del mas Agustí.
112. El fragment no transcrit inclou del foli 32v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.

113. El fragment no transcrit inclou part del foli 21v on figuren diverses fórmules documentals.
114. El fragment no transcrit inclou del foli 21v al 22v on es descriuen els béns de l'entrada, cabanya, cobert, cort de pores, corral, cort dels ases, cort dels bous, galliner, celler i pastador del mas Pujalt.
115. El fragment no transcrit inclou del foli 22v al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
116. Entre els folis 45r i 46r d'aquest mateix manual hi ha la primera part de l'inventari iniciada el 14 de gener de 1805, posteriorment interromput i continuat el 9 de febrer.
117. El fragment no transcrit inclou del foli 46r al 48r on es descriuen els béns de dos pastadors, corts, cobert, galliner, porxo, corral, cuina, menjador, rebost i celler del mas Bosch.
118. El fragment no transcrit inclou del foli 48r al final del document on figura la resta de béns del difunt i les clàusules finals.
119. Falta "y sis".
120. Espai en blanc.
121. En el fragment no transcrit, Magdalena Salgot i Oms elegeix com a marmessors al seu marit, al seu fill Andreu Pou i Salgot i al rector de Centelles. A més d'Andreu Pou i Salgot, consten com a fills seus Francesc i Anton Pou i Salgot.